

שבת פרק שמונה עשרה מפנין

(שבת קכז, א)

משנה :

מפנין אפילו ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים, ומפני בטול בית המדרש (אם צריך למקומן להושיב שם אורחים להטב בסעודה, או תלמידים לדרשה, ולא חיישין לטרחא דשבת), אבל לא את האוצר (מפרש בגמרא) ;

תוספות מסכת שבת דף קכו עמוד ב
מפנין ארבע וחמש קופות - בירושלמי מפרש כמה שיעור קופות, כההוא דתנינן שלשה קופות של שלשה סאין. [36 ליטר = שלשה סאין]
אוצר - סימן שלג סעיף א
אוצר של תבואה או של כדי יין, אע"פ (א) א שמותר להסתפק ממנו (ב) <א> אסור ב להתחיל בו (ג) ג לפנותו אלא (ד) ד לדבר מצוה, כגון שפינהו להכנסת אורחים או לקבוע בו בית המדרש. וכיצד מפנהו, אם היה האוצר גדול מפנה ממנו (ה) חמשה קופות (שבכל קופה שלש סאים) (הגהות מרדכי ור"ן פרק מפנין), לא היה בו אלא חמשה קופות, מפנה מהם ארבעה קופות אבל כולו לא יפנה * (ו) ו שמא יבא להשוות גומות.
הגה: * (ז) וכל שבות שהתירו משום צורך מצוה מותר ג"כ (ח) ה לצורך אורחים; ולא מקרי אורחים, אלא שנתארחו אצלו בביתו, או שזימן אורחים שנתארחו אצל אחרים (תרומת הדשן סי' ע"ב), (ט) <ב> אבל כשזימן חבירו לסעוד אצלו לא מקרי אורחים ואינו סעודת מצוה רק סעודת רשות.

מפנין תרומה טהורה (כלומר: ומהו מפנין? - דבר הראוי, כגון אלו: תרומה טהורה דחיי לבהמת כהן, אבל תרומה טמאה - לא, דאפילו לבהמת כהן לא חזיא בשבת: דאף על גב דבחול חזיא, כדתינא ביכל שעה' בפסחים (לבא), שאם רצה כהן מריצה לפני הכלב - בשבת וביום טוב לא חזיא, דזו היא ביעורה מן העולם: או להיסק או לבהמה, ואין מבערין תרומה טמאה וקדשים טמאין ביום טוב, כדתנן (שבת פ"ב מ"ב, דף כגב): 'זאין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב', ואוקימנא טעמא משום דאין שורפין קדשים ביום טוב), ודמאי, ומעשר ראשון שניטלה תרומתו [תרומת מעשר שלו, ואף על פי שהתרומה לכהנים לא ניטלה], ומעשר שני והקדש שנפדו, והתרומות היבש - מפני שהוא מאכל לעזים ;

תוספות מסכת שבת דף כד עמוד ב ד"ה לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט - וא"ת היכי ילפינן תרומה מקדשים דקדשים דין הוא שאין שריפתן דוחה יו"ט לפי שאין יכול ליהנות בשעת שריפה ולא אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותר' נמי שלא לצורך, אלא שלא לצורך אוכל נפש אבל צריך שיהא קצת צורך להתחמם או לשום הנאה אבל הבערה לגמרי שלא לצורך לא הותרה אלא שריפת תרומה טמאה שמותר ליהנו' בשעת שריפה למה יאסר? מאי שנא משמן חולין שמותר לשורפו ולהדליק להנאתו? דאטו תרומה לפי שיש מצוה בשריפתה מיגרע גרע??
ואומר ריב"א דודאי גרע: דכיון שאסרה תורה כל הנאות רק הנאת שריפה, אם כן הבערה זו אינה לצורך הנאתו אלא לשם מצות שריפה! אלא שהותרה לא הקפידה שיהנה ממנה בשעת ביעור', ולהכי לא דחיא יו"ט, מידי דהוה אנדרים ונדבות דאין קרבים ביו"ט למ"ד משולחן גבוה קא זכו, וכן שתי הלחם לדידה אין אפיתן דוחה יו"ט אע"פ שיש בהן אכילת אדם משום דעיקרן לצורך גבוה; ולמ"ד קריבין ביו"ט היינו משום דקסבר דעיקר שחיטתן ואפייתן נמי לצורך אדם, אבל שריפת תרומה טמאה ודאי לשם מצות ביעור ולא לשם הנאה, הלכך אסור ביו"ט כשאר קדשים!
ולר"י נראה דלא שייך בשריפת תרומה לומר משולחן גבוה קא זכו, ולא דמו לשתי הלחם שהאפייה היא לצורך גבוה, שהרי אחר אפייה צריך לעשות בהם תנופה, וכן אחר שחיטת נדרים ונדבות עושין מהן לגבוה, אבל תרומה טמאה אין עושין ממנה לגבוה כלום, וליכא למימר בה משולחן גבוה קא זכו!! והכי מפרש ר"י: לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט פי' גזרו תרומה אטו קדשים.
וא"ת ומאי איריא אטו קדשים? משום דאין שורפין קדשים ביו"ט? נגזור משום תרומה שלא לצורך, דאפילו שורפין קדשים ביו"ט דאיתי עשה ודחי לא תעשה, תרומה שלא לצורך אין שורפין, דמשמע מתוך פרש"י בסמוך דאין עשה בשריפתה אלא מדרבנן, וי"ל דשריפת תרומה שלא לצורך לא שכיח: דשום אדם לא ישרפנה חנם כיון שיכול ליהנות בשריפתה, וכדמוכח בירושלמי כלשון הזה.

אבל לא את הטבל, ולא את מעשר [ראשון] שלא נטלה תרומתו, ולא את מעשר שני והקדש שלא נפדו, ולא את הלוי (מין קטניות, שאינו ראוי חי אפילו לבהמה), ולא את החרדל ;
רבן שמעון בן גמליאל מתיר בלוי מפני שהוא מאכל עורבין (כגון עשירים שמגדלין עורבין לגדולה) ;
חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים (מין קנים הם, שמרדים כשהן רכים, ואוכלים אותם), אם התקינן למאכל בהמה - מטלטלין אותן, ואם לאו - אין מטלטלין אותן .

גמרא :

השתא חמש מפנין, ארבע מיבעיא ?

אמר רב חסדא: ארבע מחמש (אם לא היה שם אלא כשיעור חמש קופות לא יפנה אלא ארבע מהם, שאסור לגמור את האוצר, דילמא חזי גומות בקרקעיתו ומשוי להו). (איכא דאמרי: ארבע מאוצר קטן) וחמש מאוצר גדול (ואם יש הרבה - אין מפנין אלא חמש, דחיישינן לטירחא).

ומאי 'אכל לא את האוצר' (שלא יגמור את האוצר לא מצית אמרת, דהא מרישא שמעינן ארבע וחמש)?

שלא יתחיל באוצר תחלה (אם לא התחיל בו להסתפק ממנו כבר למאכלו או למאכל בהמתו, דאם כן - הוה ליה מוקצה), ומני (מתניתין)? - רבי יהודה היא, דאית ליה מוקצה.

ושמואל אמר: ארבע וחמש,

(שבת קכז, א)

כדאמרי אינשי (חשבון קטן תחילה), ואי בעי (ואם יצטרך ליותר) - אפילו טובא נמי מפנין (יפנה יותר; משום הכי נקט ארבעה ברישא והדר חמשה, והוא הדין אפילו טובא);

ומאי 'אכל לא את האוצר'?

שלא יגמור כולו דילמא אתי לאשוויי גומות, אבל אתחולי מתחיל, ומני - רבי שמעון היא, דלית ליה מוקצה.

רבנו חננאל: ... אבל סוגיא דשמעתא כרב חסדא דמתניתא [להלן בסוגיא] סתמא תנן כוותיה... ויש מי שאומר הלכתא כשמואל דמוקים למתניתין כרבי שמעון דלית ליה מוקצה והלכתא כוותיה. כן כתב הרי"ף רי"ף מסכת שבת דף נ עמוד א

הא מילתא חזינא בה פלוגתא ביני רבוותא איכא מאן דפסק כרב חסדא משום דסוגיא דשמעתא כוותיה וסתם לן תנא במתניתין כוותיה וגמרא קא שקיל וטרי לפרושי שיעורי דמתני' ואיכא מאן דפסיק כשמואל משום דמוקים למתניתין כר"ש דלית ליה מוקצה דקיימא לן כוותיה: תנו רבנן אין מתחילין באוצר תחלה אבל עושה בו שביל כדי שיכנס ויצא בו שביל והא אמרת רישא אין מתחילין הכי קאמר עושה בו שביל ברגלו בכניסתו וביציאתו תנו רבנן תבואה צבורה כל זמן שמתחילין בה בערב שבת מותר לטלטלה בשבת ואם לאו אסור לטלטלה בשבת דברי ר"ש ורבי אחא מתיר כלפי לייא אימא דברי רבי אחא ור"ש מתיר: תאנא כמה שיעור תבואה צבורה לתך איבעיא להו הני ארבע וחמש קופות דקאמרינן אע"ג דאית ליה אורחין טובא או דלמא הכל לפי האורחין ואם תמצא לומר הכל לפי האורחין חד גברא מפני לכולהו או דלמא כל חד וחד מפני לנפשיה ופשטינן לה הכל לפי האורחין אבל אי כל חד וחד מפני לנפשיה לא איפשיטא וכיון דאיסורא הוא עבדינן לחומרא!

וכן כתב רבנו חננאל: וכיון דלא איפשיט בהדיא 'חד מפנהו לכוליה' – מחמירנן לפנויי כל

חד וחד לנפשיה, דאיסורא הוא.

ראיה לכאורה לפי הרב בצ"ר: תלמוד בבלי מסכת שבת דף נא, וכן קכה,ב: פעם אחת הלך רבי חנינא בן עקיבא למקום אחד, ומצא חריות של דקל שגדרום לשום עצים, ואמר להם לתלמידיו: צאו וחשבו כדי שנשב עליהן למחר. ומדוע לא די שהוא יחשוב עליהם? מדוע כל אחד? אולי: כי כל אחד צריך לקחת למחרת בשבת? ואין כאן ראי הכלל, כי רבי - כמורה - מרגיל אותם לעשות את הדרוש, ואז כל אחד מהתלמידים יזכור.

בעל המאור מסכת שבת דף נ עמוד א

והא דתניא אין מתחילין באוצר וכן הא דתניא כמה שיעור תבואה צבורה לאו כהלכתא נינהו משום דאתיאנן כרבי יהודה ואע"פ שכתב כן הרי"ף אין חוששין להם.

רא"ש מסכת שבת פרק יח סימן א: מ' השתא חמש מפנין ארבע מבעיא. אמר רב חסדא ארבע מחמש וחמש מאוצר גדול. ומאי אבל לא את האוצר שלא יתחיל באוצר תחלה. ומני ר' יהודה היא דאית ליה מוקצה. ושמואל אמר ארבע וחמש (דף קכז ע"א) כדאמרי אינשי ואי בעי אפילו טובא. ומאי אבל לא את האוצר שלא יגמור את האוצר דלמא אתי לאשוויי גומות אבל אתחולי מתחילין. ומני רבי שמעון היא דלית ליה מוקצה. והא מילתא חזינא ביה פלוגתא ביני רבוותא איכא מאן דפסק כרב חסדא משום דסוגיא דשמעתא אזלא כוותיה וסתם מתניתין נמי כוותיה וגמרא דשקיל וטרי לפרושי טעמא דמתניתין. ואיכא מאן דפסיק כשמואל משום דמוקי מתניתין כר' שמעון דלית ליה מוקצה וקי"ל כוותיה. והר"ז הלוי ז"ל כתב דקי"ל כרב חסדא משום דסוגיא דשמעתא כרב חסדא. ובפירוש אבל לא את האוצר קיימא לן כשמואל שלא יגמור את האוצר. ורב חסדא לטעמיה דאית ליה מוקצה דאמר בשר תפוח אסור לטלטלו ולא קי"ל כוותיה אלא כר"ש קי"ל במוקצה בין לאכילה בין לטלטול. ולא תקשה לך חדא כרב חסדא וחדא כשמואל משום דלא הא בהא תליא עד כאן דבריו. ואני אומר דודאי כן משמע פרק משילין (דף לה ב) דהלכתא כרב חסדא וכשמואל דקאמר התם על משילין פירות דרך ארובה ביום טוב עד כמה וכו' עד כאותה ששינוי מפנין ד' וחמש קופות ד' וה' אין טפי לא והיינו כרב חסדא ובתר הכי קאמר תנן אבל לא את האוצר שלא יגמור את האוצר והיינו כשמואל. ומה שנסתלק רב אלפס בלא הכרע לפי שאם נפרש המשנה כרב חסדא אם כן אי אפשר לפרש אבל לא את האוצר אלא שלא יתחילו את האוצר תחלה דאי שלא יגמור את האוצר משום אשוויי גומות היינו רישא ארבע מחמש. ואי פסקינן כרב חסדא הוה צרכינן למימר דהך סתמא כרבי יהודה דלא קי"ל כוותיה במוקצה וקשיא לן בסוף מכילתין (דף קנו ב) גבי הא דקאמר ואף ר' יוחנן סבר כר"ש ופריך מי א"ר יוחנן הכי והא א"ר יוחנן הלכתא כסתם משנה ותנן אין מבקעין עצים מן

הקורה וכו' ואמאי לא פריך ליה ממתניתין דהכא. וכן בריש מסכת יום טוב דקאמר גבי שבת דסתם לן תנא כר"ש דתנן מחתכין את הדלועין וכו' וגבי יום טוב סתם לן תנא כרבי יהודה דתנן אין מבקעין עצים מן הקורה וכו' ואי מיפרשא מתני' כרב חסדא הא איכא הך סתמא כרבי יהודה לענין שבת. ולכן נסתפק רב אלפס בפסק זה דודאי סוגיא דשמעתין הכא וביום טוב כרב חסדא והיה קשה לו לפרש סתם מתניתין כרבי יהודה:

רב אלפס הביא שתי ברייתות: אחת 'אין מתחילין באוצר תחלה' והשניה 'תבואה צבורה וכו' ותרווייהו אליבא דרבי יהודה דאית ליה מוקצה, ולא יכולתי לעמוד על דעתו למה כתבן.

ר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף נ עמוד א משום דסוגיא דשמעתא כותיה. דאיבעיא לן לקמן הני ארבע וחמש קופות דאמרינן אף על גב דאית ליה אורחין טובא וכו' אלמא ה' קופות הוא דשרי לפנויי אבל טפי לא דהיינו כרב חסדא וסתם מתנית' כותיה הנך דבסמוך דת"ר דאין מתחילין באוצר תחלה: ואף על פי שלא הכריע הרב אלפסי ז"ל בפסק כחד מינייהו נראה שהוא ז"ל כרב חסדא פוסק שהרי כתבה לבעיין דבעינן בסמוך הני ארבע וחמש דקא אמרינן אף על גב דאיכא אורחין טובא או דלמא הכל לפי האורחים וההיא ודאי לרב חסדא שייכא דאילו לשמואל לא נפקא לן מינה מידי דהא אמרינן דאפילו טובא מפנין הלכך נקטינן כרב חסדא ומיהו אף על גב דלרב חסדא צריכין למימר דמאי אבל לא האוצר שלא יתחיל באוצר בתחלה דלא מצינן לפרושי שלא יגמר את האוצר דהא תנא ליה ארבע וחמש מאוצר גדול אלא ודאי שלא יתחיל קאמר ואפ"ה בהא לא קי"ל כסתם מתניתין דהא אליבא דר' יהודה אתיא דאית ליה מוקצה ואנן קיימא לן [בדף צה א] כר' שמעון; ואף על גב דבסוף פרק מי שהחשיך [דף קנז א] מקשינן סתמי ולא מקשינן מהא משום דהא לא מיכרעא דמצינן לאוקמא כרבי שמעון וכפירוש דשמואל אבל רב אחא משבחא גאון ז"ל גריס בהא דשמואל 'ארבע וחמש כדאמרי אינשי'; ומאי 'אבל לא את האוצר' - שלא יגמור את האוצר, ולא גריס בה 'ואי בעי אפי' טובא מפני'; ולפי גירסא זו בעיין דלקמן דבעינן הני ארבע וחמש קופות דאמרינן אף על גב דאיכא אורחין טובא - כשמואל נמי אתיא: דשמואל נמי לא שרי טפי מה' קופות; וכיון דסוגיא דשמעתא לא קשיא ליה - קי"ל כותיה: וחדא דמוקי למתני' כרבי שמעון ועוד דשמואל קשיש מרב חסדא ועדיף מיניה:

שלטי גבורים דף נא, אות א: לגירסת השאלות ומיימוני ... דלא גרסינן במילתיה דשמואל... לא שרי טפי מחמש קופות...

והרמב"ם פסק פעם כרבי שמעון ופעם כרבי יהודה: רמב"ם שבת כו הלכה יד

שמן שיוצא מתחת הקורה של בית הבד בשבת וכן תמרים ושקדים המוכנים לסחורה מותר לאוכלם בשבת, ואפילו אוצר של תבואה או תבואה צבורה מתחיל להסתפק ממנה בשבת שאין שם אוכל שהוא מוקצה בשבת כלל אלא הכל מוכן הוא, חוץ מגרורות וצמוקין שבמוקצה בזמן שמייבשים אותם הואיל ומסריחות בינותם ואינם ראויין לאכילה הרי הן אסורין בשבת משום מוקצה, חבית שנתגלתה ואבטיח שנשברה אף על פי שאינן ראויין לאכילה נוטלן ומניחן במקום המוצנע, כיוצא בו קמיע שאינו מומחה אף על פי שאין יוצאין בו מטלטלין אותו, מותר השמן שבנר ושבקערה שהדליקו בהן באותה שבת אסור להסתפק ממנו באותה שבת מפני שהוא מוקצה מחמת איסור. הלכה טו

אוצר של תבואה או של כדי יין אע"פ שמותר להסתפק ממנו אסור להתחיל בו לפנותו אלא לדבר מצוה, כגון שפינהו להכנסת אורחין או לקבוע בו בית המדרש;

כיצד מפנין אותו?

ל אחד ואחד ממלא ארבע או חמש קופות עד שגומרין, ולא יכבדו קרקעיתו של אוצר כמו שבארנו אלא נכנס ויוצא בו ועושה שביל ברגליו בכניסתו וביציאתו. +/השגת הראב"ד/ אוצר של תבואה ושל כדי יין אע"פ שמותר להסתפק ממנו אסור להתחיל בו.

א"א זה המחבר מזכי שטרא לתרי הוא, שמפרש משנתנו כרב חסדא וכשמואל (שבת קכו).

טלטול בגופו הותר לצורך דבר איסור: שבת קמא, במשנה: הקש שעל גבי המטה... מנענעו בגופו או"ח סימן שיא סעיף ח

טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, מותר. הלכך צנון שטמן בארץ (כה) כא ומקצת עליו מגולים (כו) ולא השריש (כז) וגם כב לא נתכוין לזריעה, נוטלו (כח) אע"פ שבנטילתו מזיז עפר ממקומו, ואע"פ שהוסיף מחמת לחות הקרקע, מותר.

הגה: (כט) ואפי' הניחו שם מבע"י <ז> להיות שם כל השבת, כג דאין באוכלין משום בסיס לדבר האסור (כל בו).

(ל) <ח> וטלטול בגופו אפי' לצורך דבר האסור, מותר; כד הילכך ק"ש שעל המטה, (לא) <ט> דסתמו מוקצה להסקה, (לב) כה מנענעו בגופו; ואם הניח עליו מבע"י כר או כסת, מנענעו אפילו בידו (לג) שהרי הכינו מבע"י לשכב עליו; (לד) וכן אם חשב לשכב עליו. (ר"ן ס"פ במה שומנין).

הרי"ף – הביא הבריות לפרש היתר ברגל.

או"ח סימן רסו סעיף יג

מצא ארנקי בשבת, * (לח) כא אסור ליטלו אע"פ שירא * פן יקדמנו אחר. ביאור הלכה סימן רסו ד"ה * פן יקדמנו אחר - וע"י טלטול ברגל יש להקל:

תנו רבנן: 'אין מתחילין באוצר תחילה, אבל עושה בו שביל כדי שיכנס ויצא.' 'עושה בו שביל' ? והא אמרת אין מתחילין !

הכי קאמר: עושה בו שביל ברגליו בכניסתו וביציאתו (מפנה ברגלו לכאן ולכאן דרך הליכתו, דלא הוי טלטול) .

סיכום: טלטול מוקצה

1. ביד - אסור [זוהי ההגדרה של מוקצה!]
2. מן הצד = בדרך אגב, בהליכתו, מותר
3. בגופו - מותר לפעמים לצורך דבר המותר ולא לצורך דבר האסור
4. ברגלו - האם כמו בגופו? או כמו ביד? או כמו מן הצד? [ארנק מותר ברגל]

משנה ברורה סימן שח ס"ק יג

... איתא בסימן שי"א ס"ח דטלטול מוקצה בגופו אפילו לצורך דבר המוקצה מותר דזה לא נקרא טלטול כלל [טז] ולפ"ז אם מונח איזה דבר מוקצה על הארץ מותר לדחפו ברגליו כדי שלא יבוא להפסד:

ראיה לדברי המ"ב היא הברייתא להלן: **עושה בו שביל ברגליו** מגן אברהם סימן שח ס"ק ז ולהניחו באיזו מקום - דכיון שהוא בידו רשאי לטלטלו יותר ונ"ל דאפי' שכח ונטלה בידו רשאי לטלטלו יותר ועמ"ש סי' רס"ו סי"ב: איתא בשבת דף קכ"ז שמוותר לטלטל מוקצה ברגליו דרך הילוכו וכ"כ במלחמות שם עמ"ש סי' ש"ה סי"א: ודקדק החזון איש: מדוע כתוב 'בכניסתו וביציאתו' - דוקא בדרך הילוכו, טלטול מן הצד, וברגל - אסור.

או"ח סימן שב סעיף ו

טיט שעל רגלו, (* (כו) ט <ג> או על מנעליו), (ב"י ור' ירוחם חי"ג) מקנחו בכותל אבל לא בקרקע, דלמאי אתי לאשוויי גומות. ויש מי שאוסר (כז) יא <ד> אף בכותל. הגה: ויש מי יב שמתיר (כח) בשניהם, (הרא"ש). וה"ה דמותר להסירו (כט) יג במעט (חרס (ל) <ה> הראוי לטלטל), (רבי ירוחם חי"ג).

משנה ברורה סימן שב ס"ק (כז) אף בכותל - של אבנים משום דמחזי כמוסיף על הבנין ומחזק ולדידיה אין מקנחין אלא בקורה [לה] או ע"ג אבן [לו] וה"ה דשרי בכותל של עץ: שער הציון סימן שב ס"ק(לה) פשוט דהיא כקורה, אך דוקא אם היא אבן גדולה שלא יתנדנד על ידי קינוחו:

- ומה איכפת? הרי המ"ב מתיר להזיז ברגל???

תנו רבנן: 'תבואה צבורה (צבורה - מוכחא מילתא דהוקצה לאוצר), **בזמן שהתחיל בה מערב שבת - מותר להסתפק ממנה בשבת** (להאכיל לבהמתו), **ואם לאו - אסור להסתפק ממנה בשבת, דברי רבי שמעון; רבי אחא מתיר'.**

כלפי לייא (כנגד היכן פונה הדבר הזה האמור? להיפך! רבי שמעון מתיר מוקצה בכל מקום, וכאן הוא מחמיר 'לייא' = היכן, כגון: 'חצבי לנהרא כגני לייא' דברכות (נח,א)) ? **אלא אימא: 'דברי רבי אחא, ורבי שמעון מתיר'.**

תנא: 'כמה שיעור תבואה צבורה? - לתך (חצי כור, הוא חמש עשרה סאין; אבל בציר מהכי - לאו 'אוצר' הוא) .

בעא מיניה רב נחומי בר זכריה מאביי: שיעור תבואה צבורה בכמה?

אמר ליה: הרי אמרו 'שיעור תבואה צבורה - לתך'.

איבעיא להו: הני 'ארבע וחמש קופות' דקאמר, בארבע וחמש קופות (בקופות עצמן הוא יפנה, וימלאם אם ירצה, או שק בכתפו שיעור קופה בפעם אחת) - **אין**, (אבל) **טפי** (להלך יותר מחמש פעמים, כגון לפנות בכלים קטנים וירבה בהילוך) - **לא**, **אלמא:** **למעוטי בהילוכא עדיף** (ואף על גב דאפושוי משוי הוא) ? **או דילמא למעוטי משוי עדיף** (ואם בא לפנות בכלים קטנים כשיעור חמש קופות - מותר; ולרב חסדא קבעי לה, דאמר חמש דוקא) ?

תא שמע, דתני חדא: 'מפנין אפילו ארבע וחמש קופות של כדי שמן ושל כדי יין', ותניא אידך: 'בעשר ובחמש עשרה'; מאי לאו בהא מיפלגי: דמר סבר מעוטי בהילוכא עדיף, ומר סבר: מעוטי במשוי עדיף (קא סלקא דעתך אקופות קאי, לומר שמפנה בקופות קטנות, וירבה בהילוך) ?

לא, דכולי עלמא מעוטי בהילוכא עדיף; ומי סברת בעשר ובחמש עשרה אקופות קאי? אפדין קאי, ולא קשיא (ולא פליגי, והכי קאמר: בעשר ובחמש עשרה נכדין - יפנה באותן חמש קופות), **הא** (הך דתניא **ארבע וחמש** - ולא נחת למנינא דכדין) - **(איירי בכדין גדולים) דמשתקלי חד חד בקופה, והא** (והך דתניא **בעשר ובחמש עשרה**) - **(איירי בכדים בינונים ובכדין קטנים: (עשר) דמישתקלי תרי תרי (בקופה), והא**

(יחזק' עשרה) - דמשתקלי תלתא תלתא (בקופה, דקטנים), ובדקורי דהרפניא (בכדין של הרפניא) .

איבעיא להו (אליבא דרב חסדא): הני 'אלכע וחמש' דקאמר, אף על גב דאית ליה אורחין טובא? או דילמא הכל לפי האורחין? ואם תמצי לומר הכל לפי האורחין, חד גברא מפני לכולהו? או דילמא גברא גברא מפני לנפשיה?

תא שמע, דאמר רבה אמר רבי חייא: 'פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה מקום דחוק לתלמידים (שאין מקום לתלמידים להושיב), ויצא לשדה ומצא שדה מלאה עומדים ועימר (פנה את העומדים) רבי כל השדה כולה (וכרמלית הוא, ובפחות פחות מארבע אמות)', ורב יוסף אמר רבי הושעיא: 'פעם אחת הלך רבי חייא למקום אחד וראה מקום דחוק לתלמידים, ויצא לשדה ומצא שדה מלאה עומדים ועימר רבי חייא כל השדה כולה'. שמע מינה: הכל לפי האורחין.

ועדיין תבעי לך: חד גברא מפני ליה לכולא, או דילמא כל גברא וגברא מפני לנפשיה?

תא שמע 'ועימר רבי' (אלמא: חד גברא פנינהו)! ולטעמין, רבי בדנפשיה עימר (בתמיה: וכי אורחיה דנשיא בהכי)? אלא: צוה ועימר, ולעולם כל חד וחד מפני לנפשיה.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שמ סעיף ט
אסור לקבץ מלח (לד) ממשרפות המלח, (לה) טו שדומה (לו) למעמר, וכן אסור לקבץ (לז) כל דבר ממקום גידולו.

משנה ברורה סימן שמ
ס"ק (לו) למעמר - ולכך אסור מדרבנן [נעא] אבל עימור גופא ליכא דאין עימור אלא בגידולי קרקע: ס"ק (לז) כל דבר - היינו פירות וירקות ועצים ועשבים וכל דבר הגדל מן הקרקע ובזה חיובא נמי איכא כשמקבצין במקום גידולו דזהו מלאכת מעמר גופא והאי דנקט המחבר בלשון אסור להורות לנו דשלא במקום גידולו כגון שנתפזרו פירות בבית [נעב] אפילו איסורא נמי ליכא כשמקבצין יחד וע"ל סימן של"ה ס"ה. ושומרי גנות ופרדסים צריכין ליהדר מאד בזה אפי' בפירות שנשרו מבעוד יום שלא לאספן בשבת אפילו מעט כי יש בזה חיוב חטאת דשיעור עימור הוא שיעור קטן מאד וכמו שכתב הרמב"ם המעמר אוכלין אם לאכילה שיעורו כגורגרת ואם לבהמה שיעורו כמלא פי הגדי ואם להסקה שיעורו כדי לבשל ביצה ע"ש:

רמב"ם על משנה מסכת שבת פרק ז משנה ב
מעמר, הוא הגודש עומרי הקציר זה על זה, ועומר שם אלוות החטים או השעורים וחולתם מכל הנקצרים. רש"ש: לא שהניחם במקום אחד, דה"ל מעמר, אלא שהניח כאו"א לבדו, או שלא גדלו באותה שדה, דאז אינו חייב משום מעמר, כמ"ש התוס' [ביצה ר"ד לא] פירש"י וכרמלית הוא, ובפחות פחות מד"א, ועיין בש"ע ס"ט שם דגם זה אסור, וצ"ל דהכא שרי משום שבות דשבות במקום מצוה.

שבת צ"ב, מקושש - מעביר ארבע אמות ברשות הרבים הוה. במתניתא תנא תולש היה ... רב אחא ברבי יעקב אמר: מעמר הוה

משנה מסכת פאה פרק ה משנה ח
[ח] המעמר לכובעות ולכומסאות לחררה ולעמרים - אין לו שכחה ממנו ולגורן יש לו שכחה המעמר לגדיש יש לו שכחה ממנו ולגורן אין לו שכחה זה הכלל כל המעמר למקום שהוא גמר מלאכה יש לו שכחה ממנו ולגורן אין לו שכחה למקום שאינו גמר מלאכה אין לו שכחה ממנו ולגורן יש לו שכחה:
רואים שצריכים לעמר לצבר של הדברים: לכובעות, לכמוסות, לחררה, לעומרים... לגדיש לגורן... משמע באופן ברור שבלי להניח את הטובין בערמה - אין עימור.

מפני האורחין [ומפני בטול בית המדרש, אבל לא את האוצר].
אמר רבי יוחנן: גדולה הכנסת אורחין כהשכמת בית המדרש (מדשוי להו במתניתין כי הדדי), דקתני 'מפני האורחין ומפני בטול בית המדרש'.
ורב דימי מנהרדעא אמר: יותר מהשכמת בית המדרש (דתנא דידן אקדמה ברישא), דקתני 'מפני האורחין' והדר 'ומפני בטול בית המדרש'.
אמר רב יהודה אמר רב: גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכינה, דכתיב [בראשית יח, ג] ויאמר ה', אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר [מעל עבדך] (והניחו והלך לקבל האורחים).

אמר רבי אלעזר: בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם: מדת בשר ודם - אין קטן יכול לומר לגדול המתן עד שאבא אצלו, ואילו בהקדוש ברוך הוא כתיב 'ויאמר ה' אם נא מצאתי'.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלג סעיף א:
אוצר של תבואה או של כדי יין, אף על פי (א) א שמוותר להסתפק ממנו (ב) <א> - אסור ב להתחיל בו (ג) ג לפנותו אלא (ד) ד לדבר מצוה, כגון שפינהו להכנסת אורחים או לקבוע בו בית המדרש.

וכיצד מפנהו?
אם היה האוצר גדול מפנה ממנו (ה) חמשה קופות (שבכל קופה שלש סאים) (הגהות מרדכי ור"ן פרק מפניו), לא היה בו אלא חמשה קופות, מפנה מהם ארבעה קופות אבל כולו לא יפנה * (ו) שמא יבא להשוות גומות

הגה: * (ז) וכל שבות שהתירו משום צורך מצוה מותר ג"כ (ח) ה לצורך אורחים; ולא מקרי אורחים, אלא שנתארחו אצלו בביתו, או שזימן אורחים שנתארחו אצל אחרים (תרומת הדשן סי' ע"ב), (ט) <ב> אבל כשזימן חבירו לסעוד אצלו לא מקרי אורחים ואינו סעודת מצוה רק סעודת רשות. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלג סעיף ג' אלו ד' או ה' קופות שמפנה דהיינו לאורח א', ואם באו לו הרבה מפנה כשיעור הזה לכל אורח ואורח ובלבד שלא יפנה א' לכולם דאיכא טרחא יתירה, אלא כל א' יפנה לעצמו או אחר יפנה בעדו. הגה: חביות של יין (י) ו שהובאו על עגלה אסור להורידן בשבת אם לא (יא) ז לכבוד אורחים או לצורך מצוה דהוי כמפנה האוצר.

אמר רב יהודה בר שילא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: ששה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא, ואלו הן: הכנסת אורחין, וביקור חולים, ועיון תפלה (לכיון בתפלתו), והשכמת בית המדרש, והמגדל בניו לתלמוד תורה, והדן את חברו לכף זכות.

איני! והא אנן תנן [פאה פ"א מ"א]: 'אלו דברים שאדם עושה אותם ואוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, ואלו הן: כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והכאת שלום שבין אדם לחברו ותלמוד תורה כנגד כולם' הני - אין, מידי אחרינא - לא!

(שבת קכז, ב)

הני נמי [בגמילות חסדים שייכי; לישנא אחרינא:] הני בהני שייכי (הכנסת אורחים וביקור חולים - היינו גמילות חסדים, ועיון תפלה היינו בכלל גמילות חסדים, דכתיב (משלי יא, יז) גומל נפשו איש חסד, השכמת בית המדרש וגידול בניו לתלמוד תורה - היינו תלמוד תורה, דן את חברו לכף זכות - בכלל הבאת שלום: דמתוך שהוא מכריעו לזכות ואמר: "לא חטא לי בזאת", "אנוס היה", או "לטובה נתכוון" - יש שלום ביניהן; ורבי יוחנן לפרש לך אתא: דבכלל שלשה דמתניתין איתנהו להנך ששה, ואיכא נמי לכבוד אב ואם, ורבי יוחנן לא פליג עליה).

תנו רבנן: 'הדן חבירו לכף זכות - דנין אותו לזכות; ומעשה באדם אחד שירד מגליל העליון ונשכר אצל בעל הבית אחד בדרום שלש שנים; ערב יום הכפורים אמר לו: תן לי שכרי, ואלך ואזון את אשתי ובני!

אמר לו: אין לי מעות.

אמר לו: תן לי פירות!

אמר לו: אין לי.

תן לי קרקע!

אין לי.

תן לי בהמה!

אין לי.

תן לי כרים וכסתות!

אין לי.

הפשיל כליו לאחוריו, והלך לביתו בפחי נפש (בדאבון נפש). לאחר הרגל, נטל בעל הבית שכרו בידו, ועמו משוי שלשה חמורים, אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים, והלך לו לביתו. אחר שאכלו ושתו - נתן לו שכרו; אמר לו: בשעה שאמרת לי 'תן לי שכרי' ואמרתי 'אין לי מעות', במה חשדתני? אמרתי: שמא פרקמטיא בזול נזדמנה לך, ולקחת בהן. ובשעה שאמרת לי 'תן לי בהמה' ואמרתי 'אין לי בהמה' במה חשדתני?

אמרתי: שמא מושכרת ביד אחרים.

בשעה שאמרת לי 'תן לי קרקע' ואמרתי לך 'אין לי קרקע' במה חשדתני?

אמרתי: שמא מוחכרת ביד אחרים היא (שנותנה לחברו בכך וכך כורין לשנה).

ובשעה שאמרתי לך 'אין לי פירות' במה חשדתני?

אמרתי: שמא אינן מעושרות.

ובשעה שאמרתי לך 'אין לי כרים וכסתות' במה חשדתני?

אמרתי: שמא הקדיש כל נכסיו לשמים.

אמר ליה: העבודה, כך היה! הדרתי כל נכסי בשביל הורקנוס בני שלא עסק בתורה, וכשבאתי אצל חבירי בדרום התיירו לי כל נדרי.

ואתה, כשם שדנתני לזכות - המקום ידין אותך לזכות.

תנו רבנן: 'מעשה בחסיד אחד' (כל היכא דאמרין 'מעשה בחסיד אחד' - או רבי יהודה בן בבא, או רבי יהודה ברבי אלעאי) שפדה ריבה (נערה) אחת בת ישראל ולמלון השכיבה תחת מרגלותיו; למחר ירד וטבל ושנה לתלמידיו. ואמר להם: בשעה שהשכבתיה תחת מרגלותי כמה חשדתוני? אמרנו: שמא יש בנו תלמיד שאינו כדוק לרבי (שאינו מכיר במדותיו, לסמוך עליו ולהניחה אצלנו).

בשעה שירדתי וטבלתי כמה חשדתוני? אמרנו: שמא מפני טורח הדרך אירע קרי לרבי. אמר להם: העבודה, כך היה; ואתם, כשם שדנתוני לכף זכות - המקום ידין אתכם לכף זכות.'

תנו רבנן: 'פעם אחת הוצרך דבר אחד לתלמידי חכמים אצל מטרוניתא אחת (נכרית), שכל גדולי רומי מצויין אצלה; אמרו: מי ילך?

אמר להם רבי יהושע: אני אלך. הלך רבי יהושע ותלמידיו; כיון שהגיע לפתח ביתה - חלץ תפיליו כחוק ארבע אמות, ונכנס ונעל הדלת בפניהן; אחר שיצא - ירד וטבל, ושנה לתלמידיו ואמר להם: בשעה שחלצתי תפילין כמה חשדתוני?

אמרנו: כסבור רבי לא יכנסו דברי קדושה במקום טומאה. בשעה שנעלתי כמה חשדתוני?

אמרנו: שמא דבר מלכות יש בינו לכינה (וצריך להעלימו).

בשעה שירדתי וטבלתי - כמה חשדתוני?

אמרנו: שמא ניתזה צינורא (רוק, וגזרו על הנכרים שיהיו כזבים לכל דבריהם) מפיה על בגדיו של רבי.

אמר להם: העבודה, כך היה; ואתם, כשם שדנתוני לזכות - המקום ידין אתכם לזכות.'

מפנין תרומה טהורה.

פשיטא!

לא, צריכא דמנחה ביד ישראל; מהו דתימא 'כיון דלא חזיא ליה - אסור', קא משמע לן: כיון דחזיא לכהן - שפיר דמי.

ודמאי:

דמאי? הא לא חזי ליה?

כיון דאי בעי מפקר ליה לנכסיה והוה עני, וחזיא ליה - השתא נמי חזי ליה, דתנן [דמאי פ"ג מ"א]: 'מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא' (חיל של מלך ישראל, ומטילו על בני העיר לפרנסן) דמאי' (לא אסרוהו עליהם, מפני שצריכים לחזר על פתח עם הארץ, וסמכו על שרוב עמי הארץ מעשרין), ואמר רב הונא: תנא: 'בית שמאי אומרים: אין מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי, ובית הלל אומרים: מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי'.

ומעשר ראשון שניטלה תרומתו:

פשיטא (קא סלקא דעתא: תרומת מעשר שהלוי נותן לכהן, וכל שכן תרומה גדולה שיש על ישראל להפריש, והפרישו קודם שנתן המעשר ללוי)!

לא, צריכא שהקדימו (לתרומה) בשבולים ונטלה הימנו תרומת מעשר - לא נטלה הימנו תרומה גדולה (ישראל היה לו להפריש תרומה גדולה תחילה, דכתיב (שמות כב, כח) מלאתך ודמעך לא תאחר; מלאתך - אלו בכורים, מכאן שהמקדים תרומה לבכורים - לוקה; ודמעך - זו תרומה: שאם הקדים מעשר לתרומה - לוקה; והני מילי - 'משנתמרח בכרי לוקה' אם הקדים מעשר לתרומה; אבל הקדים למעשר קודם לתרומה בשבולים - אינו לוקה), וכי הא דאמר רבי אבהו אמר ריש לקיש: מעשר ראשון שהקדימו בשבולין - פטור מתרומה גדולה, שנאמר [במדבר יח, כו] [ואל הלוי תדבר ואמרת אלהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם] והרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר: מעשר מן המעשר אמרתי לך, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר. אמר ליה רב פפא לאביי: אי הכי, אפילו הקדימו בכרי נמי ליפטור!

אמר ליה: עליך אמר קרא [במדבר יח, כט] **מכל מתנותיכם תרימו** [את כל תרומת ה' מכל חלבו את מקדשו ממנו] ('מכל מתנותיכם וגו' - נמי בלויים כתיב, גבי תרומת מעשר, וקאמר: את כל תרומת ה', כל - משמע כל צד תרומה שבו.)

ומה ראית?

האי (דנתמרח) אידיגן (וחלה עליו חובת תרומה, כדכתיב (דברים יח, ד) ראשית דגן, הלכך - כי שקלה לוי - בעי אהדורי לכהן תרי ממאה שבו ברישא, והדר אחד מעשרה), והאי לא אידיגן.

תוספות מסכת שבת דף קכז עמוד ב ד"ה האי אידיגן - מדנקט אידיגן משמע אפילו לא ראה פני הבית; תימה: אכתי אפילו הקדימו בכרי נמי לא לחייב אלא באידיגן וראה פני הבית!!
וי"ל דאי לא כתב 'והרמותם' ה"א דכולם חייבין אפילו לא אידיגן; השתא דכתי' קרא - מוקמי ליה במסתבר, דהיינו לא אידיגן; שאפילו ראה פני הבית לא היה חייב;
א"נ י"ל הא דנקט אידיגן היינו ככל דינו: שראה פני הבית; אלא דמילתא דפסיקא נקט: דאיכא למאן דאמר בבא מציעא (דף פח:) דלא בעינן ראיית פני הבית אלא בזיתים וענבים, דלאו בני גורן נינהו.

רמב"ם הלכות תרומות פרק ג הלכה כג
כשמפרישין תרומה ומעשר מפרישין אותן על הסדר, כיצד מפריש בכורים תחילה לכל, ואח"כ תרומה גדולה, ואח"כ מעשר ראשון, ואח"כ מעשר שני או מעשר עני, והמקדים שני לראשון, או מעשר לתרומה, או תרומה לבכורים, אף על פי שעבר על לא תעשה מה שעשה עשוי, ומניין שהוא בלא תעשה שנאמר מלאתך ודמעך לא תאחר, לא תאחר דבר שראוי להקדימו **ואין לוקין על לאו זה**.
כסף משנה הלכות תרומות פרק ג ד"ה ומ"ש ואין לוקין על לאו זה:
בפ"ק דתמורה עלה ד' פלוגתא דאמוראי ופסק כמאן דמיקל; ולישנא דמתני' בפ"ג דתרומות הכי דייק דקתני 'אף על פי שהוא עובר בל"ת מה שעשה עשוי' ולא קתני אף על פי שהוא לוקה:

רדב"ז הלכות תרומות פרק ג ד"ה ואין לוקין על לאו זה: איכא למידק דגרסי' פ"ק דתמורה טעמא דאין לוקין על לאו זה משום דלאו שניתק לעשה הוא דכתיב 'מכל מעשרותיכם תרימו' וכתב רש"י ז"ל ונתקיה ללאו ממלקות, והעמידו בחזור ומפריש, ואף על גב דלא סמיכי אהדדי חשיב ליה לאו שניתק לעשה ע"כ.
ולפ"ז היה צריך לחזור ולהפריש על הסדר, וסתם מתני' דקתני **מה שעשה עשוי** - משמע שאין צריך לחזור ולהפריש! וכן משמע מדברי רבינו;
וי"ל לדעת רבי' דאקשינן עליה דרבא דאמר 'כל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני' מדתנן **אף על פי שהוא עובר בלאו מה שעשה עשוי**, אמר לך רבא: שאני התם דאמר קרא 'מכל מעשרותיכם תרימו תרומה' כלומר: גילה הכתוב דבכל גוונא תהיה תרומה ומה שעשה עשוי; והא דאמרין לעיל דלאו שניתק לעשה הוא - לא לענין שחייב לחזור ולהפריש, כדפירש"י ז"ל, אלא כלומר ניתק לעשה **כאילו הוא עשה**, ואין לוקין עליו; אבל לפי שיטת רש"י ז"ל אם לא חזר והפריש ואבד הכרי - לוקה, שהרי לא קיים העשה שבו! והא דתנן **מה שעשה עשוי** היינו לענין דשם בכורים ושם תרומה עליהם לכל הדברים אף על פי שהקדים זה לזה; ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא שלא נתכוון רש"י לומר שחזור [ומפריש] מן הכרי אלא שחזור וקורא שמותם על הסדר ועדיין דברי רש"י צ"ע:

ומעשר שני [והקדש שנפדו] :

פשיטא!

לא צריכא, שנתן את הקרן ולא נתן את החומש, הא קא משמע לן - דאין חומש מעכב.

והתורמס היבש [מפני שהוא מאכל לעזים] :

דווקא יבש, אבל לח - לא;

מאי טעמא?

כיון דמריר - לא אכלה.

(שבת קכח, א)

אבל לא את הטבל [ולא את מעשר [ראשון] שלא נטלה תרומתו, ולא את מעשר שני והקדש שלא נפדו].

פשיטא!

לא, צריכא, בטבל טבול מדרבנן - שזרעו בעציץ שאינו נקוב.

רמב"ם הלכות תרומות פרק א הלכה כו
התרומה בזמן הזה ואפילו במקום שהחזיקו עולי בבל ואפילו בימי עזרא אינה מן התורה אלא מדבריהן שאין לך תרומה של תורה אלא בא"י בלבד, ובזמן שכל ישראל שם שנאמר כי תבואו ביאת כולכם כשהיו בירושה ראשון וכמו שהן עתידין לחזור בירושה שלישית, לא כשהיו בירושה שנייה שהיתה בימי עזרא שהיתה ביאת מקצתן ולפיכך לא חייבה אותן מן התורה, וכן יראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חייבין בזמן הזה אלא מדבריהם כתורמה. +/השגת הראב"ד/ התרומה בזמן הזה וכו' עד שהן עתידין לחזור בירושה שלישית. א"א לא כיון להלכה יפה דהא קי"ל כרבי יוחנן דאמר ביבמות תרומה בזמן הזה דאוריית' והוא עצמו נראה שכך כתב בתחלת הספר ואי איתא להא מילתא בחלה הוא דאיתא. +

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלט סעיף ד

(יא) ג [ג] אין דנין. הגה: ולכן אסור לתפוס ולהכניס לבית הסוהר מי שנתחייב איזה עונש כדי שלא יברח, וכל שכן שאסור להלקותו (יב) דהוי (יג) בכלל דין; (יד) ואם יברח, אין עלינו כלום (ב"י סוף סימן רס"ג בשם שבולי הלקט). (טו) ד ולא מקדשין. הגה: ויש מתירין לקדש (טז) היכא דאין לו אשה ובנים (ר"ת). (יז) ואפשר דה"ה הכניסה לחופה שרי (סמ"ג) ואף על גב (יח) דלא קי"ל הכי, מ"מ סומכין על זה בשעת הדחק, גם כי גדול כבוד הבריות; כמו שרגילין שלפעמים שלא היו יכולים להשוות עם הנדוניא ביום ו' עד הלילה, דעושין החופה והקידושין בליל שבת, (יט) הואיל וכבר הכינו לסעודה ולנשואין והוי ביוש לכלה ולחתן אם לא יכנסו אז; ומ"מ לכתחלה יש ליתגר שלא יבא לידי כך. (ועיין בטור אבן העזר סימן מ"ג) (כ) ולא חולצין, (כא) ולא מיבמין, (כב) ואין כונסין, (כג) ו ולא מקדישים, (כד) ולא מעריכין, (כה) <ד> ולא מחרימין, ז ולא מפרישין (כו) תרומות ומעשרות. (כז) ח אין פודין הבן, (כח) ואין מגרשין אלא אם כן הוא ט גט שכיב מרע (כט) (דתיקף ליה עלמא); (ל) וכולם, אם נעשו (לא) שוגגין, או מזידין, או מוטעין, י מה שעשו עשוי.

משנה ברורה סימן שלט (כה) ולא מחרימין - בהמה או שום דבר לגבוה שיאמר הרי דבר זה חרם והכל מטעם הנ"ל ומש"כ ולא מפרישין וכי' שהוא דומה [כג] כמקדיש אותן פירות שהפריש ועוד שהוא כמתקן דבר שאינו מתוקן ואם עבר והפריש [כד] במזיד לא יאכל בין לו בין לאחרים עד מו"ש מטעם קנס [כה] ואם היה בשוגג מותר אפילו לו מיד:

ולא מעשר ראשון [שלא נטלה תרומתו] (קא סלקא דעתך שלא ניטלה תרומת מעשר שלו) [: פשיטא !

לא, צריכא שהקדימו בכרי: שנטל ממנו מעשר ולא נטלה ממנו תרומה גדולה; מהו דתימא כדאמר ליה רב פפא לאביי - קא משמע לן כדשני ליה אביי.

ולא את מעשר שני [והקדש שלא נפדו]. פשיטא !

לא, צריכא דנפדו - ולא נפדו כהלכתן: מעשר - שפדאו על גבי אסימון (שאין עליו צורה), דרחמנא אמר [דברים יז, כה] [ונתתה בכסף] וצרת הכסף בידך [והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו] - דבר שיש בו צורה; הקדש - שחיללו על גבי קרקע, דרחמנא אמר 'ונתן הכסף... וקם לו'. תוספות ד"ה ונתן הכסף וקם לו: אין הפסוק כן אלא "ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו" (ויקרא כז, יח) [דבר הש"ס לקצר ולומר בלשון אחר קצר כי ההיא... אלא כן דרך הש"ס שאינו מביא עיקר הדרשה כמו שרגיל להביא (כתובות מו, ב) "בנעוריה בית אביה - כל שבח נעורים לאביה", אף על גב דההוא - בהפרת נדרים הוא דכתיב וכן הרבה.

ולא את הלוף [ולא את החרדל]:

תנו רבנן: 'מטלטלין את החצב' (עשב שמשתרש בעומק כנגדו, ואין שרשיו מתפשטין, ובו תיחם יהושע את הארץ לישראל) - מפני שהוא מאכל לצביים, ואת החרדל - מפני שהוא מאכל ליונים, רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף מטלטלין שברי זכוכית, מפני שהוא מאכל לנעמיות (בנות היענה). אמר ליה רבי נתן: אלא מעתה חבילי זמורות יטלטלו - מפני שהוא מאכל לפילין!

ורבן שמעון בן גמליאל?

נעמיות - שכיחי, פילין - לא שכיחי.

אמר אמימר: והוא דאית ליה נעמיות.

אמר רב אשי לאמימר: אלא דקאמר ליה רבי נתן לרבן שמעון בן

גמליאל: 'חבילי זמורות יטלטל מפני שהוא מאכל לפילין', אי

אית ליה פילין - אמאי לא? אלא - ראוי (ראוי הוא להיות לו פילין ולהאכילן), הכי נמי - ראוי.

אמר אביי: רבן שמעון בן גמליאל ורבי שמעון ורבי ישמעאל ורבי

עקיבא כולהו סבירא להו 'כל ישראל - בני מלכים הם'; רבן

שמעון בן גמליאל - הא דאמרן, רבי שמעון - דתנן [שבת פ"ד מ"ד]:

'בני מלכים סכין על גבי מכותיהן (בשבת) שמן וזרד (ולא גזר משום

שחיקת סממניו), שכן דרכן של בני מלכים לסוך בחול (בלא מכה, הלכך לאו

מוכחא מילתא דלרפואה). רבי שמעון אומר: כל ישראל בני מלכים הם';

רבי ישמעאל ורבי עקיבא - דתניא: 'הרי שהיו נושין בו אלף מנה

ולבוש איצטלא בת מאה מנה - מפשיטין אותו ומלבישין אותו

איצטלא הראויה לו'. תנא משום רבי ישמעאל, ותנא משום רבי

עקיבא: כל ישראל ראויין לאותה איצטלא.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכז סעיף א

החושש במתניו, לא יסוך (א) שמן וחומץ; אבל סך הוא (ב) שמן לבדו, אבל לא בשמן ורד משום (ג) דמוכחא מלתא >א< דלרפואה קא עביד; ואם הוא מקום שמצוי בו שמן ורד ודרך בני אדם לסוכו אפי' בלא רפואה, מותר. הגה: >ב< ובמקום שאין נוהגין לסוך בשמן כי אם לרפואה, (ד) בכל שמן אסור (בית יוסף).

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף כט

כל שהוא ראוי למאכל חיה ועוף המצויים, מטלטלים אותם; ואם אינו ראוי אלא למאכל חיה ועוף (קיס) שאינם מצויים, אם יש לו מאותו מין חיה או עוף, מותר לטלטל מאכל הראוי לאותו המין; וא"ל אסור. הגה: (קכ) ולפי זה מותר לטלטל עצמות שנתפרקו מן הבשר (קכא) נד מע"ש אם ראויים לכלבים, דהא כלבים מצויים * ב"י דלא כהר"ן.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכד סעיף יא

אין נותנין מים ולא מזונות (כט) לפני דבורים, ולא לפני יוני שובך ויוני עליה, (ל) ו ולא לפני חזיר; אבל נותנין לפני אווזין ותרנגולים * ויוני בייתות וכן (לא) ז לפני כלב שמזונותיו עליך.

משנה ברורה סימן שכד ס"ק לא

לפני כלב - ואפילו כלב שאינו מגדלו בביתו [כז] מותר דמצוה קצת ג"כ ליתן לו מזונות כמו שאחז"ל שחם הקדוש ברוך הוא עליו לפי שמזונותיו מועטין ומשהה אכילתו במעיו שלא יתעכל ג' ימים ועיין בא"ר. ולפני כלב רע אסור כמו לפני חזיר דאסור משום דאסור לגדל חזירים וכלב רע [אחרונים]. יש נוהגין ליתן חטים לפני עופות בשבת שירה, ואינו נכון, שהרי אין מזונותן עליך:

מגן אברהם סימן שכד ס"ק ז

לפני כלב - משמע בגמ' אפי' כלב שאינו מגדלו בביתו מותר דמצוה ליתן לו מזונות ועס"י ש"ח ססכ"ט: יש נוהגין לתת חטין בשבת שירה לפני העופות ואינו נכון שהרי אין מזונותן עליך ועב"י שלא כדברי הע"ש:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכד

סעיף יא

אין נותנין מים ולא מזונות (כט) לפני דבורים, ולא לפני יוני שובך ויוני עליה, (ל) ו ולא לפני חזיר; אבל נותנין לפני אווזין ותרנגולים * ויוני בייתות וכן (לא) ז לפני כלב שמזונותיו עליך.

משנה ברורה סימן שכד ס"ק כט

לפני דבורים ולא לפני וכו' - אפילו [כה] הם שלו מ"מ אין מזונותיהן עליו דשכיחי להו בדברא וטרחא שלא לצורך היא:

חבילי קש וחבילי [עצים וחבילי זרדים, אם התקינן למאכל בהמה - מטלטלין אותן, ואם לאו - אין מטלטלין אותן].

תנו רבנן [נתוספתא שבת פ"ד מ"י [ליברמן]]: 'חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים: אם התקינן [הזמינן] למאכל בהמה - מטלטלין אותן, ואם לאו - אין מטלטלין אותן. רבן שמעון בן גמליאל אומר: חבילין הניטלין ביד אחד - מותר לטלטלן, בשתי ידיים - אסור לטלטלן (ואפילו הזמינן למאכל בהמה, דטירחא היא); חבילי סיאה אזוב וקורנית (לקמיה מפרש לה): הכניסן לעצים (לייבשן) - אין מסתפק מהן בשבת, למאכל בהמה - מסתפק מהן בשבת, וקוטם ביד ואוכל, וכלבד שלא יקטום ככלי (כדרך חול, כדאמרן: (שבת ע"ב) דא' מאן דפרים טילקא' - דמי לטוחן), ומולל ואוכל, וכלבד שלא ימולל ככלי הרבה, דברי רבי יהודה *; וחכמים אומרים: מולל בראשי אצבעותיו ואוכל, וכלבד שלא ימולל בידו הרבה כדרך שהוא עושה בחול; וכן באמיתא (לקמיה מפרש מאי אמיתא), וכן כפיגם (רד"א [הפיגם הריחני]), וכן בשאר מיני תבלין. ' (במילתיה דרבי יהודה גרסינן מולל ואוכל וכלבד שלא ימולל ככלי הרבה' וחכמים אומרים 'מולל בראשי אצבעותיו וכלבד שלא ימולל בידו הרבה כדרך חול; כך מצאתי בתוספתא: דרבנן מחמרי, דבכולי ידא אסור אלא בראשי אצבעותיו, ומהו מולל? - כגון אם בא לאכול הזרע, מולל השרביטין שהזרע בתוכו.) רבנו חננאל: ורשב"ג דאמר אין מותר לטלטל אלא חבילה הניטלת בידו אחת מוקמינן ליה בחבילות שהכניסן למאכל בהמה, דכל סתם של תורה - לחומרא עבדינן

מאי אמיתא?

ניניא (מינטא"י [נענע]).

סיאה - אמר רב יהודה: צתרי (שדריא"ה [צתרה]), לוי"ה, לשון אחר: פוליאול [הבבונג, כמו מיל].

אזוב = אברתא (אישינ"א).

קורנית = קורניתא שמה.

והא הוא דאמר להו: מאן בעי קורניתא, ואישתכח חשי!

אלא:

סיאה = צתרי, אזוב = אברתא, קורניתא = חשי (שדריא"ה, וללשון הראשון לא פורש).

ר"ף מסכת שבת דף נא עמוד א

גרסי' בפ"ק דביצה המולל מלילות מערב שבת למחר מנפח על יד על יד ואוכל אבל לא בקנון ולא בתמחוי ומסנא אס' בא למלול בשבת היכי מולל אביי משמיה דרב יוסף אמר חדא חדא ורב אויא משמיה דרב יוסף אמר חדא אתרתי רבא אמר כיון דקא משני אפילו טובא נמי וכשהוא מנפח מנפח בידו אחת ובכל כחו והלכתא כרבא דקיימי רבנן כותיה, דאמרי 'בראשי אצבעותיו'.

ר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף נא עמוד א

והלכתא כרבא דקאי כחכמים דאמרי הכא מולל בראשי אצבעותיו וסבירא ליה לרב אלפסי ז"ל דליכא פלוגתא בין חבילי תלתן לחבילי תבואה וקטנית, דבכולהו שרי למלול בשבת בראשי אצבעותיו;

אבל הר"ה ז"ל כתב דכי שרי' הכא בשבת דוקא בחבילי תלתן כגון סיהא אזוב וקורנית ואמינתא ופיגס אבל בחבילי תבואה וקטנית לא התירו בשבת כלל, וראיה לדבר מדאמרי' התם בפרקא קמא דיו"ט (דף יב ב) דאמר רבה בר חנין לאושפיזיניה מוללים מלילות ומפרכין קטנית ביום טוב, ודייקי' מינה דביו"ט הוא דשרי אבל בשבת אסור, וכדאותבנין מברייתא דקתני *המולל מלילות מערב יום טוב* תירצה אידי דתנא רישא מערב שבת תנא סיפא נמי מערב יום טוב אלמא מערב שבת דוקא הוא דשרי אבל בשבת אסור למלול והא דאמרין התם בפ"ק דיו"ט כיצד מולל דאלמא שרי למלול ביום טוב מפרשי' ליה ולא בשבת ובמסכת יום טוב אכתוב בזה יותר בס"ד ולית הלכתא כרשב"ג דקא אסר חבילה הניטלת בשתי ידיו;

ר"ף מסכת שבת דף ס עמוד ב

אבא שאול אומר ונהגין היינו שיונקים מן בהמה טהורה ביום טוב ואקשינן עלה היכי דמי אי דליכא סכנתא אפילו ביום טוב אסור ואי דאיכא סכנתא אפילו בשבת מותר ומפרקין לא צריכא דאית ביה צערא וסבר מפרק כלאחר יד הוא שבת דאיסור סקילה הוא גזרו ביה רבנן יום טוב דאיסור לאו הוא לא גזרו ביה רבנן

משנה ברורה סימן שיט

(ו) ואפילו אחרים וכו' - ר"ל דאחד יכול לברור בעד כל בני הסעודה **ואין בזה משום בורר דדרך אכילה היא** **ואפילו אינו אוכל בעצמו כלל עמהם** ג"כ שרי והאי עמו שכתב רמ"א לאו דוקא הוא [ברכי' יוסף ע"ש שמוכח] כן מן התוספות וכן משמע בד"מ הארוך:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיט

סעיף ו

(כ) אין מוללין מלילות, אלא מולל * (כא) בשינוי מעט בראשי אצבעותיו. הגה: ואף על פי שמפרק האוכל מתוך השבליים, הואיל ואינו מפרק רק כלאחר יד כדי לאכול, שרי. (כב) ח ויש מחמירין (מרדכי ור"ן פ"ק דיו"ט), (כג) <ד> ולכן אסור לפרק האגוזים לזיזים או אגוזים גדולים מתוך (כד) קליפתן הירוקה (מהרי"ל), וטוב להחמיר מאחר דיכול לאכלן כן בלא פירוק.

משנה ברורה סימן שיט ס"ק כא

בשינוי מעט וכו' - בגמרא איתא שם *זמולל בראשי אצבעותיו* 'זהו השינוי שאינו מולל בידו ומה דקאמר מעט היינו שלא ימלול בהם רק מעט [כן מוכח בגמרא שם. עולת שבת] וה"ה בשרביטין של קטניות שאין להוציא מהן הקטניות [יב] רק מעט וע"י שינוי [יג]

וצ"ע דכל העולם נוהגין היתר

וצ"ל כיון שעודין לחין ואף השרביט אוכלין אותו - לא הוי מפרק רק כמפריד אוכל מאוכל, אבל יבשין [יד] או שאר מיני קטניות שאין השרביטין ראויין לאכילה, כגון פולין שלנו, וכן השומשמים, מקליפתן - אסור לכו"ע בלי שנוי [טו] אף שדעתו לאכול מיד! ועיין בבה"ל:

(כב) ויש מחמירין - דס"ל דדוקא לרכך השבליים מותר ע"י שינוי אבל לפרק הדגן מתוך השבליים אף ע"י שינוי אסור אף שדעתו לאכול לאלתר מפני שנראה כדש אבל כשנתפרק הדגן מן השבליים מע"ש [טז] מותר לקלפו לכו"ע דאין זה בכלל מפרק כלל ואפי' לקלוף הרבה מותר [יז] כדאיתא בגמרא וכ"ז כשדעתו לאכול לאלתר כדאיתא לקמן בסוף סימן שכ"א ע"ש. ולרכך תפוח קשה אפשר דמותר אפי' בלי שינוי [פמ"ג]:

(כג) ולכן אסור וכו' - היינו אפי' ע"י שינוי דבלי שינוי לכו"ע אסור:

משנה ברורה סימן שיט

(ד) קליפתן הירוקה - דזה דמי כמתוך השבלין אבל לכו"ע מותר לשבר הקליפה הקשה [יח] ולקלוף גם

הקליפה הדקה שעל האגוז גופא וכדלקמן בסוף סימן שכ"א.

לזיזים ובטנים שנשתברו ועדיין הם בקליפתן משמע מדברי הפמ"ג בסימן זה שיש לזהר לברור האוכל מתוך הקליפות ולא להיפוך ואפי' כשדעתו לאכול מיד ומשום בורר אבל לקמן בסימן תק"י הביא המ"א בשם הים של שלמה דדבר זה שקולף הקליפה מהן בכלל תיקונא אוכלא הוא ולא שייך ברירה בזה ואף שהקשה עליו המ"א כבר יישבו בספר אליה רבה והביאו הפמ"ג שם דכיון שדעתו לאכול מיד שרי:

ביאור הלכה סימן שיט ד"ה * בשינוי וכו'

* בשינוי וכו' - עיין במ"ב דע דביצה י"ב איתא דנשאל לקמיה דרבא על איסורייתא דחרדלא מהו לפרוכי ומיכל מינייהו ביום טוב וא"ל מוללין מלילות ומפרכין קטניות ביום טוב ודוקא ביום טוב אבל בשבת אסור למלול כדאיתא בסוגיא שם וה"ה לענין פריכת קטניות דהרי הגמרא השוה אותם להדדי ורק ע"י שינוי יהיה מותר לדעה הראשונה וכמו שהוכיחו לזה מסוגיא דמפנין עיין בב"י והמ"א שתמה על מה שנוהגין העולם היתר בזה תמיהתו הוא אף לדעה הראשונה דהעולם נוהגין להקל בזה אפילו שלא ע"י שינוי [דא"ל דכונתו לדעה שניה דלא שייך להתפלא ע"ז דאולי ס"ל כדעה הראשונה כאשר באמת דעת הרמ"א כן כדמוכח בדבריו וכ"כ הא"ר בשם המהרש"ל ונ"צ דהעיקר כדעה הראשונה] והנה בא"ר הביא שהמהר"ש רצה לצדד לתרץ מנהג העולם ע"ש שנדחק בדבריו ובאמת איני יודע שום תירוצ' לזה דבגמרא הנ"ל מוכח בהדיא דאסור לפרוך קטניות בשבת וכמש"כ. ודע עוד דמדברי הט"ז משמע דאם נתקו הקטניות מן השרביטין בפנים מותר ליקח הקטניות מהן אם רצה לאכול מיד ור"ל ג"כ ע"י שינוי וכמו שהוכחנו מן הגמרא ויתר ביאור דברי הט"ז עיין בתו"ש ומסתמת הגמרא הנ"ל משמע דאין לחלק בין נתקו ללא נתקו ועיין בפמ"ג שפירש בו פירוש אחר וצ"ע והא"ר וכן הח"א לא העתיקו לדינא כ"א דברי המ"א וכ"כ הא"ר בשם המי"ט:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכא

סעיף יט

שום ובוטל ומלילות (עו) שריסקן מערב שבת, אם מחוסרים דיכה, אסור לגמור דיכתן בשבת; * ואם אין מחוסרים אלא שחיקה, מותר לגמור בשבת. (עז) <יד> לפיכך כח מותר לגמור שחיקת (עז) הריפות בעץ פרוז בקדירה בשבת, (עט) אחר שמורידין אותה מעל האש. הגה: ומותר להחליק האוכל בשבת, ולא הוי בזה (פ) משום ממחק, כס הואיל ואפשר לאכלו (פא) בלא זה; ומ"מ המחמיר * במאכל של תפוחים וכדומה שדרכו בכך, * (פב) תע"ב (מרדכי ר"פ כלל גדול). ל אסור * (פג) לקלוף (פד) שומים ובצלים כשקולף להניח, אבל לאכול * לאלתר, שרי (ועיין לקמן סימן שי"ט) (סמ"ג והגה"מ פרק כ"ב וב"י בשם סמ"ק ותה"ד ורבינו ירוחם).

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכא

סעיף א

חבילי פיאה אזור וקורנית (א) (פירוש מין עשב), א הכניסן (ב) לעצים, אין מסתפקין (ג) מהם; הכניסן למאכל בהמה, (ד) קוטס ואוכל ביד, (ה) אבל לא בכלי, (ו) ב ומולל (ז) בראשי אצבעותיו.

משנה ברורה סימן שכא ס"ק ד

(ד) קוטס ואוכל - דקצת ראויים ג"כ למאכל אדם:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכב

סעיף ד

* (ט) אוכלי בהמה, אין בהם (י) משום תיקון כלי; (יא) לפיכך מותר לקטום, (יב) אפילו בסכין, קש או תבן ולחצוץ בו שיניו; * אבל קיסם שאינו אוכל בהמה, (יג) אפילו ליטלו כדי לחצוץ בו ד שיניו, (יד) אסור.

משנה ברורה סימן שכב ס"ק יב

(יב) אפילו בסכין וכו' - ואפילו הוא מקפיד על המדה אין בזה שום שום חשש איסור מחמת מחתן כיון דדבר אוכל הוא [ח"א]:

ראה שבת עד,

תלמוד בבלי מסכת שבת דף עד עמוד ב

והטוחן. אמר רב פפא: האי מאן דפריס טילקא - חייב משום טוחן. אמר רב מנשה: האי מאן דסלית טילתי - חייב משום טוחן. אמר רב אשי: אי קפיד אמשחתיא - חייב משום מחתן.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכא

סעיף יב

* (לח) המחתך הירק דק דק, חייב משום טוחן.

הגה: וה"ה יד דאסור לחתוך גרוגרות וחרובים * (לט) לפני זקנים (ב"י בשם תוספתא). ודוקא פירות וכדומה לזה, אסור. אבל מותר * (מ) לפרוץ לחם לפני התרנגולים, (מא) דהואיל וכבר נטחן אין לחוש, דאין טוחן אחר טוחן (הגהות מיימוני פרק כ"א ור"ן פרק כלל גדול וסמ"ג).

(מב) וכל זה לא מיידי אלא בחותך ומניח, אבל טו <י> אם (מג) לאכלו מיד, (מד) הכל (מה) שרי * מידי דהוי אבורר לאכול מיד, דשרי (תשובת הרשב"א ור"ן פרק כלל גדול), כדלעיל סי' שי"ט.

משנה ברורה סימן שכא

(מה) שרי - ויש [מז] מפקפקין על היתר זה וגם בב"י כתב שאף מי שמכוין לאכול מיד ג"כ יזהר לחתוך לחתיכות גדולות קצת ומטעם זה כתבו [מח] כמה אחרונים ג"כ דנכון להתנהג כמו שכתב הב"י [מט] ומ"מ הנהיגין לחתוך הבצלים והצנון דק דק אין למחות בידם דיש להם על מי שיסמוכו ועכ"פ אסור לעשות עד יציאת בהכ"נ דבעינן סמוך לסעודה ממש כמ"ש בסימן שי"ט לענין בורר. והחוחכים הבצלים והצנון דק דק שעה או שתיים קודם לסעודה קרוב הדבר לומר שחייב חטאת והבצלים אסורים באכילה וגם דאז אסור משום בורר עיין בסוף הסימן בהג"ה [כ"כ בח"א]. ועיין בבה"ל דההיתר שזכר בהג"ה היינו כשחותכו בסכין אבל כשחותכו בכלי המיוחד לכך נראה דאסור בכל גוונא כשחותכו דק דק דגם בבורר גופא אם בכלי המיוחד לברירה בכ"ג חייב וכדלעיל בשי"ט ולפ"ז מסתברא דיש ליזהר במה שנוהגין לחתוך בצלים דק דק עם דג מלוח וכיוצא שלא יחתכם בכלי [שקורין האק מעסער] דאפשר דחשיב ככלי המיוחד רק בסכין בעלמא וגם בלא"ה אסור משום עובדא דחול וכו"ל בסעיף יו"ד. המפרץ חתיכת עץ שנוקב ועושה ממנו פולווער וכן המפרץ צרור עפר חייב משום טוחן [שבת ע"ד]. וכן הנוסר עצים ליהנות בנסורת שלהן או השף לשון של מתכת [שקורין פייליין בל"א] חייב משישוף בכל שהוא. והמחתך [נ] עצים דק ועושה אותן קטנים אם דקדק מהן כדי לבשל כגרוגרת מביצה חייב [רמב"ם ומ"א בסימן שי"ד]. ואם הוא חותך לחתיכות גדולות והוא מקפיד על המדה לחתכה בכוונה בזה המקום כדרך שנוהגין חוטבי עצים חייב משום מלאכת מחתך כמבואר ברמב"ם פ"א מהלכות שבת:

ביאור הלכה סימן שכא ד"ה * מידי דהוה

* מידי דהוה אבורר - ולכאורה הלא בבורר לא התירו כ"א ביד ולא בכלי דאז חשיב בורר בכל גוויי וא"כ היה לנו לאסור בענינו כשמחתך בכלי כ"א במפרץ ביד ועיין בריב"ש סימן קפ"ד שמעורר שם ג"כ בזה אבל מכל דברי הפוסקים משמע דבענינו אפילו כשמחתך בסכין שרי והטעם כתב הפמ"ג דכמו בבורר דרך אכילה הוא כשבורר בידו לאכול לאלתר ה"נ בענינו דרך אכילה הוא אפילו כשמחתך בסכין לאכול לאלתר דרך אכילה הוא בסכין אם לא כשמחתך בכלי המיוחדת לטחינה כמו לגרור גבינה על ר"ב אייזיין וכיו"ב [אך שמפקפקים בזה משום דאינו גידולי קרקע] דאז דמי לנפה וכברה דשייך שם בורר אפילו בלא לאלתר. ויש לעיין אם חותך הבצלים והצנון דק דק בסכין גדול המיוחד לזה [שקורין בלשוננו הא"ק מעסער] אולי עכ"פ דומה לקנן ותמחוי דאינו מיוחד כ"כ כמו נפה וכברה ואפ"ה אסור רבנן לכתחלה כיון דמיוחד קצת לברירה וכו"ל בריש סימן שי"ט ע"ש ואפשר דה"ה בענינו:

איתמר: בשר מליח מותר לטלטלו בשבת; בשר תפל (שאינו מלוח, ומאן דגריס 'תפוח' - היא היא), רב הונא אמר מותר לטלטלו (דלית ליה מוקצה בטלטול), רב חסדא אמר אסור לטלטלו:

רב הונא אמר מותר לטלטלו? והא רב הונא תלמיד דרב הוה, ורב כרבי יהודה סבירא ליה, דאית ליה מוקצה!

במוקצה לאכילה - סבר לה כרבי יהודה (דאסר לאוכלו), במוקצה לטלטל - סבר לה כרבי שמעון.

רב חסדא אמר אסור לטלטלו? והא רב יצחק בר אמי איקלע לבי רב חסדא, וחזא ההוא בר אוזא (שחוט) דהו קא מטלטלו ליה משמשא לטולא (שלא יסריח), ואמר רב חסדא: חסרון כיס קא חזינן הכא (שאתם מניחים אותה בשמש ומתחמם, וסלקוהו על פיו מחמה לצל)!

שאני בר אוזא, דחזי לאומצא (כשהוא חי אוכלין אותו בלא מלח).

תוספות מסכת שבת דף קכח עמוד א

ד"ה דחזי לאומצא - מכאן ראייה **דדם האברים שלא פירש מותר** דקאמר דחזי לאומצא אף על גב דלא מליח.

תנו רבנן: 'דג מליח - מותר לטלטלו, דג תפל - אסור לטלטלו' (דאינו ראוי לכלום, ולכלבים לאו דעתיה למישידיה, אבל מליח - נאכל חי על ידי מלחו); **בשר, בין תפל ובין מליח - מותר לטלטלו, (וסתמא כרבי שמעון)**.

תוספות מסכת שבת דף קכח עמוד א

דג תפל אסור לטלטלו - תימה מדשרי בשר תפל, אלמא כר"ש אתיא; אם כן דג תפל נמי לישרי כמו בשר תפל?!

וי"ל דדג תפל אינו ראוי לכלבים;

אי נמי כר' יהודה אתיא, ודג תפל אף על פי שראוי לכלבים אסור לטלטלו: דכל מידי דחזי לאינש לא מקצה לכלבים; בשר תפל מותר לטלטלו לרבי יהודה, מפני שהוא מאכל לחיה.

תנו רבנן: 'מטלטלין את העצמות - מפני שהוא מאכל לכלבים,

(שבת קכח, ב)

בשר תפוח (מסריח) - מפני שהוא מאכל לחיה, מים מגולים - מפני שהן ראויין לחתול (לא מזיק ליה ארס דנחש, שאף הנחשים היא אוכלת); **רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל עצמן אסור לשהותן, מפני הסכנה** (שמא ישתה אדם מהם).

תוספות מסכת שבת דף קכח עמוד א

מטלטלין את העצמות - לר' יהודה, דאית ל' מוקצה, מיירי כגון שלא הי' עליה' בשר מאתמול. והיה דעתו לתתם לכלבים; וזאת על פי משנה בשבת קנו, ב: **מחתחין את הדלועין לפני הבהמה, ואת הנבלה לפני הכלבים; רבי יהודה אומר: אם לא היתה נבלה מערב שבת - אסורה, לפי שאינה מן המוכן**.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף לא

בשר [לז] חי, אפילו תפל שאינו מלוח כלל, מותר לטלטלו משום * (קכה) נו <כ> דחזי לאומצא; * וכן אם הוא תפוח (פי' מסריח, רש"י), מותר לטלטלו משום דראוי לכלבים.

משנה ברורה סימן שח ס"ק קכה

(קכה) דחזי לאומצא - היינו שיש בני אדם שדעתם יפה וכוסטין בשר חי [שאיין איסור באכילתו משום דם אחר שהודח כשאוכלו כשהוא חי כמ"ש ביו"ד סימן ס"ז]

והנה ממ"א מבואר דדוקא במין הרך כגון יונה ובר אוזא אבל בשר בהמה אינו חזי לכוס ואסור לטלטלו אבל בט"ז פוסק דאפילו בשר בהמה טפל מותר לטלטלו ע"ש וכן הא"ר מסכים לדינא כהט"ז דאפילו בשר בהמה מותר לטלטלו

ובביאור הגר"א חולק ג"כ על המ"א משום דאמרינן דכל בשר ראוי לאכול באומצא ע"ש וע"כ אף שראיתי בהרבה אחרונים שהעתיקו דברי המ"א לדינא - במקום הדחק יש לסמוך על המקילין:

משנה :

כופין את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו ; (אשמעינן דכלי ניטל לדבר שאינו ניטל בשבת, ורבי יצחק משני לה בפרק שלישי - בצריך למקומו)

תרנגולת שברחה (מן הבית) - דוחין אותה (בידים) עד שתכנס ;

מדדין עגלין וסייחין (אוחז בצוארו ובצדדין וגורדו ומסייעו ומנענע לו ברגליו) ;

אשה מדדה את בנה (אוחזתו בזרועותיו מאחוריו ומסייעתו, והוא מניע רגליו והולך) ;

אמר רבי יהודה: אימתי - בזמן שהוא נוטל אחת ומניח אחת (שהתינוק מניע את רגליו, כשמוניח אחת מגביה אחת), **אבל אם היה גורר - אסור** (מפני שנושא אותו) .

גמרא :

אמר רב יהודה אמר רב: בהמה שנפלה לאמת המים - מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה, ואם עלתה - עלתה.
מיתיבי: 'בהמה שנפלה לאמת המים - עושה לה פרנסה במקומה כשכיל שלא תמות.' פרנסה - אין, כרים וכסתות - לא!?
לא קשיא: הא - דאפשר בפרנסה, הא - דאי אפשר בפרנסה: אפשר בפרנסה - אין, ואי לא (כגון שהמים עמוקין) - מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה.
והא קא מבטל כלי מהיכנו (דמשהניחם תחתיה - אין יכול לטלטל, דדומה לסותר בנין, מדרבנן) !?

סבר, מבטל כלי מהיכנו - דרבנן, צער בעלי חיים - דאורייתא (שנאמר עזוב תעזוב עמו [שמות כג, ה]; ואיכא מאן דדריש טעמא דקרא משום צער בעלי חיים ב'אלו מציאות' (בבא מציעא לב, ב)), ואתי דאורייתא ודחי דרבנן.

שבת דף מג עמוד א כופין את הסל לפני האפרוחין שיעלו וירדו! - קסבר: מותר לטלטלו. - והתניא: אסור לטלטלו! - בעודן עליו. - והתניא: אף על פי שאין עודן עליו אסור! - אמר רבי אבהו: בעודן עליו כל בין השמשות, מיגו דאיתקצאי לבין השמשות - איתקצאי לכולי יומא.
רש"י מפני שמבטל כלי מהיכנו - שהיה מוכן מתחלה לטלטלו, ועכשיו עושהו מוקצה.
תוספות ד"ה מבטל כלי מהיכנו - בפרק בתרא פירש בקונטרס דאסור משום דמתחזי כסותר [את הכלי] וכאן פירש דחשיב כאלו מחברו שם בטיט.
תוספות ד"ה בעודן עליו: ... וי"ל דלא דמי דהכא ודאי לא חשיב ביטול כלי כי מיד כשבאו על הסל בידו להפריחם ולהבריחם משם.
והרי אם עלתה עלתה' - ואם עלתה אין ביטול כלי? אלא ביטול זמני הוא ביטול?

אורח חיים סימן שח
סעיף לט
(קמז) <כב> אסור לטלטל בהמה, חיה ועוף; ואעפ"י כן (קמז) מותר לכפות את הסל לפני האפרוחים, כדי שיעלו וירדו בו, ובעודם עליו, (קמח) סו אסור לטלטלו.
משנה ברורה סימן שח ס"ק (קמז) מותר לכפות וכו' - ואין בו משום חשש ביטול כלי מהיכנו על אותו זמן שהם עליו דהא יכול להפריחם בכל שעה:
סעיף מ
(קמט) כל בהמה חיה ועוף מדדים אותם (קנ) סז בחצר, דהיינו שאוחז בצוארן ובצדדים ומוליכן, (קנא) סח <כג> אם צריכין הבע"ח לכך, ובלבד שלא יגביהם בענין שיעקרו רגליהם מן הארץ, דמוקצין הם ואסור לטלטלו; חוץ מתרנגולות שאין מדדין אותה, סט מפני שמגבהת עצמה מן הארץ ונמצא זה מטלטל, (קנב) אבל דוחים אותה מאחוריה בידיים כדי שתכנס.
סעיף מא
האשה מדדה את בנה, (קנג) ע אפי' ברשות הרבים, ובלבד * (קנד) עא שלא תגררהו אלא יהא מגביה רגלו אחת ויניח השניה על הארץ וישען עליה עד שיחזור ויניח רגלו שהגביה, שנמצא לעולם הוא נשען על רגלו האחת.

תוספות מסכת שבת דף מה עמוד ב

הכא במאי עסקינן דאית ביה אפרוח מות - פירש הר"ר יוסף דלא נקט אפרוח חי משום דחי חזי לשתק בו תינוק כשבוכה ואין נראה דהא בההיא דכופין את הסל לפני האפרוחין (לעיל דף מג.) משמע דאסור לטלטל ועוד אי מחיים שרי אמאי קאמר בסמוך דמודה ר"ש בבעלי חיים שמתו שאסורין אלא ודאי בעלי חיים מוקצין הם כגורגורות וצימוקין ומקצה אותם גם מכלבים ולא דמי לבשר תפל שמותר לר"ש מדפריך בפרק מפנין (לקמן קכח.) על רב הונא דשרי והא תלמיד דרב הוה ורב כר' יהודה סבירא ליה אבל לר' שמעון משמע דשרי משום דאינו מקצהו מכלבים כמו בעלי חיים.

שלטי גבורים נא, א אות ג: ... מותר להעלותה בידיים שצער ב"ח איסורו מן התורה, והתירו איסור של דברי סופרים מפני איסור של תורה

קרנן נתנאל אות נ ... אבל להעלותה בידיים אסור...

משנה ברורה סימן שה

(ע) ונותן תחתיה - אבל אסור להעלותה בידיים דכל בעלי חיים הם מוקצים ואף על גב דאיכא צער בע"ח אסור דאין לנו לדמות גזירות חכמים זה לזה [מ"א ותו"ש שכן מוכח מרמב"ם] ועיין בא"י שהביא דיש פוסקים שמקילים אף להעלותה בידיים אם א"א ע"י כרים וכסתות [סג] וע"י א"י לכו"ע מותר להעלותה חה עדיף יותר מהנחת כרים וכסתות ושאר כלים תחתיה:

שבת קנד, ב: והאיכא צער בעלי חיים (וליתי דאורייתא ולידחי דרבנן: ביטול כלי מהיכנו) ?
קסבר (רבן גמליאל) צער בעלי חיים דרבנן (ופלוגתא היא ב'אלו מציאות' (בבא מציעא לב, ב)).

בבא מציעא דף לב עמוד ב: מדברי שניהם נלמד: צער בעלי חיים דאורייתא.

תוספות ד"ה מדברי שניהם נלמד צער בעלי חיים דאורייתא - וא"ת א"כ אמאי עוקרים על המלכים ולא מדרכי האמורי (ע"ז דף יא.) וי"ל משום דכבוד מלך ונשיא עדיף כמו בל תשחית דנדחה מפני כבודם, דאונקלוס שרף על ר"ג ע' מנה צורי - פ"ק דע"ז (שם)! ועוד: דכיון דכתיב את סוסייהם תעקר קל לדחות מפני המלך.

שולחן ערוך חושן משפט סימן רעב הלכות פריקה וטעינה ודין הולכי דרכים
סעיף ח

ח] בהמת עו"ג והמשא של ישראל, אם היה העובד כוכבים מחמר אחר בהמתו {יב} אינו זקוק לה; ואם לאו, חייב לפרוק ולטעון {יג} משום **צער ישראל**.

סעיף ט

ט] {יד} וכן אם היתה הבהמה של ישראל והמשוי של עובד כוכבים, חייב לפרוק ולטעון משום צער ישראל. י] אבל בהמת עו"ג ומשא, אינו חייב להטפל בו אלא משום איבה.
הגה: יא] {טו} וי"א לפרוק חייב אפילו אין העובד כוכבים שם, משום צער בעלי חיים דהוי דאורייתא, {טז} וכן בכל מקום דפטור לפרוק, מ"מ משום צער בע"ח מיהו חייב, יב] {יז} ונפקא מינה שיכול לקבל שכר (טור סי"ד).

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שה

סעיף יט

בהמה שנפלה לאמת המים, (סח) אם המים עמוקים ומפני כך אינו יכול לפרנסם במקומם, (סט) <יא> מביא כרים וכסתות (ע) ונותן תחתיה משום יא צער ב"ח אף על פי שמבטל כלי מהיכנו.
דין קירוד בהמה בשבת, כמו ביום טוב. (מרדכי פ"ב דביצה) (וע"ל סי' תק"ג ס"ב).

משנה ברורה סימן שה ס"ק סט

(סט) מביא כרים וכסתות וכו' - וה"ה דיכול להניח שאר כלים תחתיה כדי שתוכל לעלות ונקט כרים וכסתות לרבותא [סב] אף דלא יהיו ראויים להשתמש בהן ע"ז בעוד שעליהן לחות המים אף לכשתעלה הבהמה אפ"ה מותר דאתי צער בע"ח דהוא דאורייתא [ממה דזהירה התורה מצות פריקת המשא מעל הבהמה] ודחי איסור ביטול כלי מהיכנו שהוא רק מדרבנן שגזרו שלא לבטל בשבת כלי ממה שהיא מוכנת:

פרי מגדים: בשבת צער ב"ח דאורייתא למען ינוח שורך וחמורך [שמות כג, יב]

הראש: 354 בטור השמאלי

רא"ש מסכת שבת פרק יח סימן ג

גמ' אמר רב יהודה בהמה שנפלה לאמת המים מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ואם עלתה עלתה. ואף ע"ג דקא מבטל כלי מהיכנו. מאי טעמא ביטול כלי מהיכנו דרבנן וצער בעלי חיים דאורייתא ואתי דאורייתא ומבטל דרבנן. וה"מ דלא אפשר למיעבד פרנסה במקומה אבל אפשר עושה לה פרנסה במקומה ודיו. מכאן התיר רבינו מאיר ז"ל **ללמוד לנכרי** שיחלוב את בהמתו בשבת שהבהמה מצטערה מרוב החלב שבדיה וצער בעלי חיים דאורייתא דחי שבות דאמירה לנכרי:

מרדכי מסכת שבת פרק מי שהחשיך רמז תמח

מותר לומר לנכרי לחלוב בשבת משום דאנן קיימא לן צער בעלי חיים דאורייתא וחלב מצער הבהמה, כדאמרינן "אמו שוחה עליו ומניקתו", וכן כתב רבי מאיר דמותר לומר לנכרי "חלוב וטול החלב לעצמך", ומותר לו בכך משום **סכנת בהמה**, וצריך לקנות החלב מן הנכרי, דאז בדידיה קא טרח:

קרנן נתנאל אות ע: שיחלוב... משמע אפילו החלב מותר לישראל אבל בבית יוסף בשם הכלבו אוסר החלב בשבת משום משקין שזבו, וכ"פ בש"ע. וגם צריך לקנותו בדבר מועט מן הנכרי שלא יהא נראה כחולב לישראל. אח"כ ראיתי ומצאתי דברי רבנו בפרק אלו מציאות סימן כט בשם מהר"ם שמוות לומר לנכרי לחלוב לבהמה, ויטול החלב לעצמו, ר"ל הנכרי. וכן הוא במדכי שילחי מכילתין.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שה

סעיף כ

(עא) יב מותר לומר לאינו יהודי לחלוב בהמתו בשבת משום צער בעלי חיים שהחלב מצערה, (עב) והחלב אסור בו ביום.

(עג) וי"א יג <יב> שצריך לקנותו מן האיני יהודי * בדבר מועט, שלא יהא נראה [ח] כחולב לצורך ישראל.

שבת משנה בדף קמג,ב:

משנה ברורה סימן שה

(עא) מותר לומר - וה"ה דמותר משום צער בע"ח לומר לעו"ג להמרות האווזות שהורגלו כבר בהמראה ואין יכולין שוב לאכול בעצמן אבל אין מותר רק פ"א ביום דשוב ליכא צער בע"ח [תשובת רמ"א] [סד] ומשמע שם דאי ליכא א"י שרי ההמראה ע"י ישראל ואף על גב דאסרינן לקמן בסימן שכ"ד ס"ט להמרות האווזות בשבת הכא שאין יכולין לאכול בעצמן מותר משום צער בע"ח וטוב לעשות ע"י קטן. כתב הרמב"ם החולב לתוך כלי [סה] חייב לתוך אוכל [סו] פטור [ומ"מ איסורא יש דכל פטורי דשבת פטור אבל אסור] והחלב אסור אפילו חולב לתוך אוכל כיון דהבהמה אינה ראויה לאכילה הוי מוקצה [מ"א]:

(עב) והחלב אסור וכו' - משום משקין שזבו מפירות העומדים לסחיטה דקי"ל בסימן ש"כ ס"א דאסורין והא נמי להא דמ"א:

(עג) וי"א שצריך וכו' - ס"ל דאמירה לחלוב לא הותר כלל כ"א כשהא"י חולב לצורך עצמו והישראל קונה אחר השבת ממנו בדבר מועט והעולם נוהגין כסברא הראשונה דמשום צער בע"ח שרי אמירה לא"י לחלוב בין לא"י מן השוק ובין להשפחות שנשכרות לכל השנה למלאכתו ואין למחות בידם ומ"מ טוב שיחלוב הא"י לתוך אוכל דהו"ל שבות דשבות [מ"א]:

תרנגולת שברחה [דוחין אותה עד שתכנס] .

דוחין - אין, מדדין - לא (שלא יהא אוחזה בגפיה ורגליה נוגעין לארץ ומוליכה);
תנינא להא, דתנו רבנן: 'מדדין בהמה חיה ועוף בחצר, אבל לא
את התרנגולת'.
תרנגולת מאי טעמא לא?

אמר אביי: משום דמקפיא נפשה (מגבהת עצמה מן הארץ) 'מקפיא' - כגון 'אקפו ידייכו'
דחגיגה (טז, ב), ונמצא זה מטלטל; אבל אוחים, כשאוחזים בגפיה, הן מהלכין ברגליהן; ומיהו ברשות הרבים
לא, משום שמא יגביה מן הארץ ונמצא נושא, דסתמא כרבנן דפליגי עליה דרבי נתן ב'המצניע' (שבת צד, א) גבי
המוציא חיה ועוף בין חייך בין שחוטין - חייב, והאשה מדדה את בנה אפילו ברשות הרבים, דאי נמי מגביה
ליה - חי נושא את עצמו, דהכי מוקמינן התם: דבאדם מודו רבנן לרבי נתן).

תני חדא: 'מדדין בהמה וחיה ועוף בחצר, אבל לא ברשות הרבים;
והאשה מדדה את בנה ברשות הרבים, ואין צריך לומר בחצר'.
ותניא אידך: 'אין עוקרין בהמה וחיה ועוף בחצר' (אין עוקרין רגליה לגמרי
מן הארץ, דמוקצה היא לטלטלה), אבל דוחין בהן שיכנסו.
הא - גופא קשיא: אמרת: 'אין עוקרין', אבל דרורי - מדדין
(אווחה בשני צדדיה בידו ומדדה, והוה טלטול טפי מדחיה שדחפה מאחריה), הדר אמרת:
דוחין - אין, מדדין - לא?
אמר אביי: סיפא (דקתני 'דוחין' - אבל לא מדדין) אתאן לתרנגולת (ורישא בשאר
עופות).

אמר אביי: האי מאן דשחיט תרנגולת - לכבשינהו לכרעיה בארעא
(כדי שיתכפלו, ולא יוכל להתחזק עליהן); אי נמי - נידל להו מידל (יגביהנו, שלא יהו
רגליו נוגעות לארץ), דדילמא מנח להו לטופריה בארעא, ועקר להו
לסימנים.

שבת דף צד עמוד א

דתניא: המוציא בהמה חיה ועוף לרשות הרבים, בין חייך ובין שחוטין - חייב. רבי נתן אומר: על
שחוטין חייב, ועל חייך פטור, שהחי נושא את עצמו.

אמר רבא: אפילו תימא רבנן; עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי נתן - אלא בבהמה חיה ועוף
דמשרבטי נפשיהו, אבל אדם חי דנושא את עצמו - אפילו רבנן מודו.

ר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף נא עמוד א

דוחין אין מדדין לא. שלא יהא אוחזה באגפיה ורגליה נוגעין בארץ ומוליכה;
תנינא להא דת"ר מדדין בהמה וחיה ועוף בחצר. לפי שכשאדם מדדה אותה אין מגביהין עצמן מן
הארץ:

אבל לא את התרנגולת. מפרשי' בגמ' משום דמקפיא נפשה כלומר שמגבהת עצמה מן הארץ ונמצא
זה מטלטלה ובשבת לא חזיא למידי אבל שאר בהמה וחיה ועוף כשאדם אווחין הן מהלכין ברגליהם
ואפ"ה דוקא בחצר אבל ברה"ר לא דגורי' שמא יגביהם מן הארץ ואיכא מלאכה דאורייתא, וכדרבנן,
דפליגי עליה דר' נתן ב'פ' המצניע [דף צד א] דאמר המוציא בהמה חיה ועוף בין חייך בין שחוטין
חייב

ואף על גב דתנן במתני' מדדין עגלים וסייחים וקתני להו דומיא דהאשה מדדה את בנה ומפרש בגמ'
דהאשה מדדה את בנה אפי' ברה"ר ומינה שמעינן דעגלים וסייחים נמי אפי' ברה"ר והכא אמרי'
דדוקא בחצר?

לא קשיא: דכי גזרינן ברה"ר - דוקא בקטנים שבהן דמתוך שהן קשין להנהיגן ברגליהם [אי שרית להו
דדוי אתי לטלטלינהו, אבל בגדולים שהן נוחין לילך ברגליהם] לא גזרינן, ומתניתין בגדולים:
שלטי גבורים אות ד: ושאר פוסקים כתבו בסתם איסור בכל בעל חיים ללדן ברה"ר חות מן

האדם

אין עוקרין בהמה חיה ועוף. בחצר:

אבל דוחין אותה עד שיכנסו. בגמ' פרכינן הא גופה קשיא אמרת אין עוקרין הא דדוי מדדין והדר
אמרת דוחין דוחין אין מדדין לא ומפרקינן סיפא אתאן לתרנגולת דאפילו דדוי לא עבדינן משום
דמקפיא נפשה וכדכתיבנא:

ר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף נא עמוד ב

האשה מדדה את בנה. אפי' ברשות הרבים והכי איתא בגמרא והיינו טעמא משום דאי נמי מגבה ליה
ליכא איסורא דאורייתא דבאדם [דף צד א] מודו ליה רבנן לר' נתן דחי נושא את עצמו:
אבל אם היה גורר - אסור, וכן הלכתא: דכיון שהוא קטן כל כך שאינו אלא גורר - לא מודו ליה רבנן
לר' נתן:

ונמצא פסקן של דברים דאין עוקרין בהמה חיה ועוף בין גדולים בין קטנים אפילו בחצר משום
דמטלטל מידי דלא חזי אבל מדדין אותם אם גדולים הם אפילו ברשות הרבים ואם קטנים הם בחצר
בלבד אבל לא ברשות הרבים חוץ מן התרנגולת שאין מדדין אותה כלל משום דמקפיא והאשה מדדה
את בנה אפי' ברשות הרבים בזמן שנוטל אחת ומניח אחת אבל גורר אסור:

ומיהו קשיא לי היאך מדדין בהמה חיה ועוף כלל ואפילו בחצר הא כל מידי דלא חזי לטלטול כשם שאין מטלטלין את כולו כך אין מטלטלין מקצתו כדמוכח בפ' שואל [דף קנא א] דתנן גבי מת *זבלבז* שלא יזיז אחד מאיבריו לפיכך נראה לי דהכא משום צער בעלי חיים נגעו בה, ודוקא בשצריכין לכך, אבל בשאין צריכין - לא:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף מ

(קמט) כל בהמה חיה ועוף מדדים אותם (קנ) סז בחצר, דהיינו שאוחז בצוארן ובצדדים ומוליכן, (קנא) סח <כג> אם צריכין הבע"ח לכך, ובלבד שלא יגביהם בענין שיעקרו רגליהם מן הארץ, דמוקצין הם ואסור לטלטלו; חוץ מתרנגולת שאין מדדין אותה, סט מפני שמגבהת עצמה מן הארץ ונמצא זה מטלטל, (קנב) אבל דוחים אותה מאחוריה בידיים כדי שתכנס.

סעיף מא

האשה מדדה את בנה, (קנג) ע אפי' ברשות הרבים, ובלבד * (קנד) עא שלא תגררהו אלא יהא מגביה רגלו אחת ויניח השניה על הארץ וישען עליה עד שיחזור ויניח רגלו שהגביה, שנמצא לעולם הוא נשען על רגלו האחת.

משנה ברורה סימן שח

(קמט) כל בהמה חיה ועוף - [קכ] בין גדולים בין קטנים
(קנ) בחצר - אבל לא בר"ה דגזרינן שמא יגביהם ויעבירם ד"א ויתחייב חטאת דגבי בהמה לא אמרינן חי נושא את עצמו. ועיין בטור דס"ל דבכרמלית נמי אסור לדדות כמו בר"ה וכן פסק הלבוש דלא כב"י שמצדד להקל בזה ומ"מ נראה דבעגלים גדולים מותר לדדות בכרמלית עיין בר"ן שהובא בב"י:
(קנא) אם צריכין וכו' - ומשום צער בע"ח דאל"כ אסור לעשות כן דבכל מידי דלא חזי לטלטול כשם שאין מטלטלין כולו כך אין מטלטלין מקצתו כמ"ש סימן ש"א ס"ז גבי מת שלא יזיז ממנו אבר:

משנה ברורה סימן שח

(קנד) שלא תגררהו - מפני שנושאתו [קכב] כ"כ רש"י משמע דס"ל דהוי כמו שנושאו וא"כ אפילו בכרמלית אסור ויש שמקילין בזה אבל לישא אותו על כתפו גם בכרמלית אסור לכו"ע ויש מהמון שנכשלין בזה שנושאי קטנים על כתפיהם וטעותן הוא מפני שהקטן יכול לילך בעצמו ושגגה היא [קכג] דאיסור דרבנן יש בכל אופן אפילו בכרמלית ומ"מ טוב למנוע מלומר להן שבודאי לא ישמעו לנו ומוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. וקטן שאין יכול לילך בעצמו כלל [קכד] חייב לרוב הפוסקים כשנשאו בר"ה. וע"י א"י שרי לדידן דאין מצוי אצלנו ר"ה [פמ"ג]. המוציא תינוק וכיס תלוי בצוארו חייב אף שהתינוק יכול לילך בעצמו דאין בו איסור דאורייתא דחי נושא את עצמו מ"מ חייב משום כיס דכיס אינו בטל לגביה שהוא אין צריך לו אבל המוציא גדול המלוכש בכליו פטור דבגדיו טפלים לו ועליו אינו חייב דהוא נושא א"ע ולית ביה אלא איסורא דרבנן [רמב"ם והובא במ"א]:

(קכ) אף דהר"ן סבירא לה דגדולים מותר לזדן אפילו ברשות הרבים, כבר כתב בבית יוסף מדסתמו הרמב"ם והטור משמע דלא סבירא להו כן, ולכן סתם גם כן פה להחמיר, וכן משמע בפרי מגדים:

משנה :

אין מילדין את הבהמה ביום טוב (דאיכא טרחא יתירה), אבל מסעדין (אותה ביום טוב); (מפרש בגמרא);
ומילדין את האשה בשבת (ואין צריך לומר שמסעדין, וכל שכן ביום טוב), וקורין לה חכמה (מילדת) ממקום למקום, ומחללין עליה את השבת, וקושרין את הטיבור (של ולד שהוא ארוך, שאם לא יתקשר ויכרך בשום דבר יצאו מעיו אם יגביהו התינוק).
רבי יוסי אומר: אף חותכין.
וכל צרכי מילה עושין בשבת.

גמרא :

כיצד מסעדין?
רב יהודה אמר: אוחז את הולד שלא יפול לארץ;
רב נחמן אמר: דוחק בבשר כדי שיצא הולד (דוחק בבשר של בהמה לפניו, שיהא הולד בולט לחוץ).
תניא כוותיה דרב יהודה: 'כיצד מסעדין - אוחזין את הולד שלא יפול לארץ, ונופח לו בחוטמו' (שנחיריו סתומין לו ברירין), ונותן לו דד (של אמו) לתוך פיו כדי שינק;
אמר רבן שמעון בן גמליאל: מרחמין קיינו (מאהבין את ולדה עליה) על בהמה שהורה ביום טוב.
היכי עביד?
אמר אביי: מביא בול (מלא אגרוף) של מלח ומניח לה בתוך הרחם (דכייב לה), כדי שתזכור צערה (צער לידה) ותרחם עליו (ומרחמה את הולד אם רחמתו);

ומזלפין מי שליא (שורין את השליא במים) **על גבי ולד כדי שתריח ריחו ותרחם עליו.**

ודוקא טהורה, אבל טמאה - לא;
מאי טעמא?

טמאה לא מרחקא (אין דרכה לרחק) ולדא, ואי מרחקא ולדא - לא מקרבא.

ראש מסכת שבת פרק יח סימן ד מתני' אין מילדין את הבהמה ביום טוב אבל מסעדין. ר"י נסתפק אם הא דקתני מסעדין אי"ט דוקא קאי או דלמא אפי' בשבת שרי והא דקתני 'ביום טוב' משום רבנות דאין מילדין תניא.

קרבן נתנאל אות פ: או דלמא אפילו בשבת, וכיון דאיכא הפסד ממון אזלינן בספיקא לקולא. כן פסק הטור. ובזה מיושב קושית הט"ז בסימן של"ב ס"ק א

אבל רבנו חננאל: אבל לא בשבת

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלב

שלא לילד הבהמה בשבת, ובו ד' סעיפים.

סעיף א

* (א) א >א< אין מילדין את הבהמה בשבת.

סעיף ב

אין (ב) מפרכסין לבהמה גלדי מכה ולא סכין (ג) אותה בשמן; וה"מ (ד) בגמר מכה, דליכא אלא משום תענוג, אבל בתחלת מכה, דאיכא צערא, שרי.

סעיף ג

אם אכלה כרשינין הרבה ומצטערת, (ה) >ב< יכול להריצה בחצר (ו) כדי שתייגע ותתרפא.

סעיף ד

>ג< אם אחזה דם, (ז) יכול ב להעמידה במים כדי שתצטנן; * (ח) ואם הוא ספק שאם לא יקיצו לה דם (ט) תמות, ג מותר לומר לעכו"ם להקיצה.

משנה ברורה סימן שלב ס"ק א

(א) אין מילדין וכו' - פירוש [א] למשוך הולד מן הרחם דאיכא טרחא יתירא [ב] ועיין באחרונים שהסכימו דאף לסעודה [היינו שאוחז הולד שלא יפול לארץ ונותן לו דד לתוך פיו] אסור בשבת וכן כל צרכי לידה המבואר בסימן תקכ"ג ע"ש:

ביאור הלכה סימן שלב ד"ה * אין מילדין

* אין מילדין וכו' - ואם היא מבכרת ויש לחוש שמא תמות הבהמה - מסתפק הפמ"ג, ע"ש, וע"י א"י בודאי יש להקל:

ביאור הלכה סימן שלב

ואם הוא ספק וכו' - הנה מקור הדבר הזה נובע מסוגיא דפסחים דף י"א לענין להקיצ דם בכור במקום שאין עושה בו מום דלר' יהודה אסור משום דאמרינן מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה במקום שאין עושה בו מום אתי למעבד במקום שעושה בו מום, ולרבנן מותר להקיצ במקום שאין עושה בו מום משום דאי לא שרית ליה כ"ש דאתי למעבד; וביאר זאת רש"י וז"ל כ"ש הואיל ובהול הוא אי לא שרית ליה במקום שאין עושה בו מום עובר על דברין ועושה ושוב אינו נזהר בין מקום מום לשלא במקום מום דסבר שהכל שוה ע"כ תוכן הסוגיא ועפ"ז כתב המרדכי בפרק במה בהמה דמותר לומר לא"י להקיצ דם לבהמה באופן שאם לא יקיצ לה דם תמות משום דאי נגזור עליו גזירה דאמירה לא"י שבות אתי להקיצ בעצמו משום דאדם בהול על ממונו וא"א שיעמוד עצמו מלהקיצ דם ושוב אינו מבחין בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן והיינו כרבנן ולא כר"י משום דיחיד ורבים הלכה כרבים וכן פסק השו"ע בלי שום חולק ע"ז אמנם מדברי התוספות בפ"ג דשבת דף מ"ג ע"א מוכח דלא ס"ל כדעת המרדכי והשו"ע דז"ל מתוך שאדם בהול וכו' אף על גב דגבי ממון אמרינן איפכא אי שרית ליה אתי לכבויה היינו משום שאין אדם מצטער על ממונו כמו על מתו ואי שרית ליה מתוך שהוא טרוד להציל ישכח שהיום שבת ויבוא לכבות בשוגג אבל על מתו מצטער ביותר ואי לא שרית ליה אתי לכבויה במזיד הרי שמענו מפורש מדבריהם דגבי ממון לא אמרינן האי סברא דאי לא שרית ליה אתי לעבור במזיד אלא אדרבה אמרינן מתוך שהוא בהול צריך לגזור עליו כדי שלא יעבור בשוגג והיינו כדעת ר"י כנ"ל וכן כתב הרמב"ן והרשב"א בשבת מ"ג בסוגיא זו וכ"כ הר"ן והריטב"א אמנם באמת תמוה מאד על כל הראשונים דאיך נעלם מהם סוגיא דפסחים דלרבנן אף בממון אמרינן מתוך שהוא בהול על ממונו אי לא שרית ליה אתי לעבור במזיד כנ"ל וק"ל יחיד ורבים הלכה כרבים ואפשר לומר דס"ל דאף דבכל איסורים קי"ל כרבנן דאמרינן דאי לא שרית ליה אתי לעבור במזיד מ"מ לענין שבת דחמיר מאד דהוא איסור סקילה לא אתי לעבור במזיד אלא אדרבא גזרינן עליו כדי שלא יבא לעבור עליו בשוגג מתוך שהוא בהול.

אמנם באמת דבר זה קשה מאד לומר כן דהרי חזינן דאף לענין שבת אמרינן בריש פרק מי שהחשיך: מ"מ שרי רבנן למיתב כיסו לעו"ג קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, ואי לא שרית ליה - אתי לאתויי ד' אמות בר"ה!

ואפשר ליישב דבריהם דס"ל דההוא דריש פרק מי שהחשיך: שאני שהוא מפסיד בידים את הכיס ואין אדם מעמיד עצמו על ממונו להפסידו בידים אף באיסור שבת, אבל היכא דפסידא ממילא אתי כמו בבכור ודליקה - בזה יש חילוק בין איסור שבת לשאר איסורים;
ועצם סברא זו כתב הרמב"ן הביאו הר"ן והרשב"א בריש פרק מי שהחשיך ע"ש היטב,

אמנם האמת יורה דרכו דהעיקר הוא כדעת המרדכי והשו"ע ואין לחלק בין איסור שבת לשאר איסורים, דמה לי איסור סקילה ומה לי איסור לאו, וכל עיקר שהכריח להראשונים הנ"ל דגבי ממונ לא אמרינן הך סברא דאי לא שרית ליה אתי לעבור במזיד משום דדחקם הך סוגיא דפרק כ"כ [נכל כתבין], דאמרינן שאם נפלה דליקה בליל שבת מצילין מזון שלש סעודות, ופר"ך שם הגמרא: מכדי בהתירא קטרח נציל טפי אמר רבא מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבויה ומזה הוציאו הראשונים דגבי ממונ לא אמרינן הך סברא דאי לא שרית ליה אתי לעבור במזיד דאל"כ אדרבא נימא איפכא להתיר להציל כל מה שיוכל דאי לא שרית ליה אתי לכבויה אלא ע"כ דגבי ממונ לא אמרינן הכי. אמנם באמת לענ"ד לק"מ מסוגיא זו על סוגיא דפסחים הנ"ל דעד כאן לא אמרינן שם בפסחים לרבנן דמותר להקזיז דם לכבוד במקום שאין עושה בו מום ולא גזרינן דלמא אתי למעבד במקום שעושה בו מום משום דאי לא שרית ליה כש"כ דאתי למעבד במקום שעושה בו מום וכן בפרק מי שהחשיך דמותר לתת כיסו לא"י מטעמא דאי לא שרית ליה אתי לקזיז במקום שאין עושה בו מום לא יהיה צריך תו להקזיז במקום שעושה בו מום וכן בפרק מי שהחשיך אם יתן כיסו לא"י תו לא יבא לידי איסור דאורייתא לשאת בעצמו בר"ה דהלא הא"י ישאנו אבל הכא גבי דליקה אף אם נתייר לו להציל כל מה שיוכל בלא כיבוי עדיין יש חשש שיבא לידי איסורא דאורייתא לכבות חפצים שאינו יכול להציל אותם בלא כיבוי וכגון שהקיף אותם האש מכל צד ונעוין ברש"י שם ד"ה אי שרית ותראה שכוון למה שכתבנו ומשונה לא שרו ליה רבנן להציל כלל אף דברים שאין צריך לכבות אותם ויכול להצילם בלא כיבוי והא דלא שרו ליה רבנן לומר לא"י לכבות כמו בפרק מי שהחשיך דמותר לומר לא"י שיטול כיסו ובוה לאורה לא שייך תירוצו עיין בר"ן ריש פרק מי שהחשיך מה שכתב בענין זה ולענ"ד נראה דגבי דליקה חששו חכמים ביותר משום דבדליקה צריך אנשים הרבה לכבות וכל אחד ואחד בכיבוי הוא מציל ממונ ובשביל זה חששו דאם נתייר לומר לא"י לכבות יבוא להראות לא"י איך לכבות ומתוך זה יבוא גם הוא לכבות ולא התירו אלא לומר כל המכבה אינו מפסיד דאינו עושה בצויו אלא מאליו וגם זה מטעם דאדם בהול על ממונו כמו שפירש"י בכתובות דף עיי"ן ע"ב אבל בההיא דריש מי שהחשיך לא שייך זה דאם יתן לא"י את כיסו שוב לא יהיה צריך לסייע לו כמוהו וכן בדינו של המרדכי דמותר לומר לא"י להקזיז דמה משום דלא יבא לסייע לא"י בהקזה כמו בדליקה כנ"ל ועיין בשו"ע סימן של"ב שהניח הגרע"א בצ"ע דין זה של המרדכי דמ"ש מדליקה ולפי מה שכתבנו נכונים דברי המרדכי [ונאח"כ מצאתי כעין חילוקנו בהגהת מרדכי פרק במה שומנין ע"ש]. ועתה נשובה ונראה אם דעת הר"ף נוטה לדעת המרדכי או לא. והנה מדכתב הר"ף בפרק במה בהמה וז"ל וכיון דקיי"ל הלכתא כר' יאשיה דמיקל משום צערא דבהמה ולא גזרינן משום שחיקת סממנין שמעת מינה דלית הילכתא כהאי מתניתא דתניא בהמה שאחזה דם אין מעמידין אותה במים עד שתצטנן גזירה משום שחיקת סממנים דאין אדם בהול כ"כ על רפואת בהמתו דניחוש לשחיקת סממנים עכ"ל ומדכתב טעמא משום דאין אדם בהול משמע דאם היה בהול על רפואת בהמתו היה צריך לחוש לשחיקת סממנים ואם כדעת המרדכי אדרבה הוא בהיפך דאם היה בהול על רפואת בהמתו בודאי לא היה צריך לחוש לשחיקת סממנים דאם לא נשרי שאר רפואות יותר יבוא לידי שחיקת סממנים משום דהוא בהול על ממונו כנ"ל. אמנם לאחר העיון יש ליישב דגם הר"ף סובר כוותיה דהנה באמת דברי הר"ף לכאורה תמוהים דאין כתב בפשיטות דאין אדם בהול על רפואת בהמתו הלא מפורש בפסחים י"א דאדם בהול על ממונו וכן בשבת לענין דליקה קאמר רבא אדם בהול על ממונו וכן בכמה דוכתי וע"כ צ"ל דהר"ף מפרש האי הלכתא דבהמה שאחזה דם וכן בהמה שאכלה כרשינין בדליכא חשש שמא תמות אלא צערא בעלמא וס"ל דמייירי באופן כמו באדם דבודאי לא מייירי באופן דאיכא חשש סכנה דבאופן דאיכא חשש סכנה אף סממנים מותר לשחוק וכ"ש שאר רפואות ומאי רבואת דבריייתא וגם לא היה מקשה הגמרא אי הכי אדם נמי וע"ז קאמר הר"ף דאין בהול כ"כ על רפואת בהמתו בדליכא רק צערא בעלמא לבהמה וכן אמרינן בפסחים שם דאין אדם בהול על צער בהמתו ובדאיכא חשש שמא תמות דאז בודאי הוא בהול ואיכא גזירת שחיקת סממנים מ"מ מותר מטעם אחר דאז הוא בהול ביותר ואי לא שרי ליה שום רפואה אתי יותר לידי שחיקת סממנים וכעין דאיתא בפסחים לענין בכור ומש"כ הר"ף דאין אדם בהול וכו' היינו דשם אינו בהול כמו באדם ולכן אינו דומה לאדם דאם הוא חולה שאין בו סכנה אסור בו כל רפואות משום שחיקת סממנים משא"כ אם היה אמרינן דגם בבהמה משום צערא הוא ג"כ בהול בודאי היה אסור [וכמו באדם דאסור בבריא שחושש וכן בחולה שאין בו סכנה לרוב הפוסקים לעשות שום רפואה משום שחיקת סממנים ולא אמרו דאם נאסור לו יבוא לעשות בעצמו דאחרי שאין בהול ביותר לא יבוא לעשות בעצמו] אבל בדאיכא חשש שמא תמות דאז הוא בהול ביותר בודאי מותר מטעם הנ"ל וכשיטת המרדכי אף הר"ף לא מייירי באופן זה ואף שהדבר קצת דוחק בלשון הר"ף ע"כ צריכין לפרש כן כדי שלא יסתור תוספתא מפורשת והביאה הא"ר בסי' של"ב דבהמה שאכלה כרשינין מריצין אותה בחצר כדי שלא תמות הרי מפורש דבדאיכא סכנה לבהמה מותר להריצה ולא גזרינן שמא יבוא לשחוק סממנים אף דשם בודאי בהול כדאיתא בכמה סוגיות בש"ס דאדם בהול על ממונו. והנה דברי התוספתא שהבאנו לכאורה סותר סוגית הש"ס דילן דמסוגיא דילן משמע דאף בדליכא רק צערא בעלמא לבהמה מותר לעשות לה שאר רפואות דמייירי דומיא דאדם כנ"ל ועוד מדקאמר ולבהמה מי גזרינן משמע מלשון זה דלא גזרינן בבהמה כלל האי גזירה דשחיקת סממנים ונ"ל דסוגיא דילן מייירי בדליכא רק צערא בעלמא לבהמה ומשונה פליגי בה ר' יאשיה ורבנן וכמו שכתבנו לדעת הר"ף אבל בדאיכא ספק שמא תמות אף רבנן מודו דשרי לעשות שאר רפואות ולא גזרינן ביה גזירה דשחיקת סממנים משום דאדם בהול על ממונו ואם לא נשרי ליה שאר רפואות יבוא לשחוק סממנים וכמו שכתבנו מתחלה לדעת המרדכי ודברי התוספתא דקאמר דמריצין אותה בחצר כדי שלא תמות איתא כדעת רבנן דלא שריא לעשות שום רפואה לבהמה אלא בדאיכא ספק שמא תמות הבהמה [והנה כעין זה כתב ג"כ הפמ"ג לתוך דברי ה"ט"ז אף הוא לא הזכיר שבזה מתורץ התוספתא] ובאמת מסוגיא זו ראייה גדולה לדעת המרדכי וכו"ל. אמנם נראה דדין המרדכי אמת מטעם אחר וגם כל הראשונים הנ"ל יודו ליה בדינו דאף דס"ל דבשבת לא אמרינן דאי לא שרית ליה אתי לעבור במזיד וכו"ל מ"מ בזה יודו דמותר לומר לא"י להקזיז דם לבהמה בשבת משום צער בע"ח דהוא דאורייתא ודחי אמירה לא"י דהוא דרבנן וכמו שכתבו הפוסקים דמטעם זה מותר לומר לא"י לחלוב הבהמה בשבת וכדלעיל בסימן ש"ה סעיף כ'.

כל עיקר הדברים האלו העתקתי מכתיבת יד בני המנוח הגדול בתורה ובמדות טובות כמוהר"ר אברהם זללה"ה שנפטר בעו"ה בן כ"ג שנה כ' כסליו תרנ"ב לפ"ק:

מילדין את האשה [בשבת, וקורין לה חכמה (מילדת) ממקום למקום, ומחללין עליה את השבת, וקורין את הטיבור; רבי יוסי אומר: אף חותכין; וכל צרכי מילה עושין בשבת].

מכדי תנא ליה 'מילדין את האשה' וקורין לה חכמה ממקום למקום, 'ומחללין עליה את השבת' לאתויי מאי? לאתויי הא דתנו רבנן: אם היתה צריכה לנר - חבירתה מדלקת לה את הנר, ואם היתה צריכה לשמן - חבירתה מביאה לה שמן (דרך רשות הרבים) כיד (בכפה - ולא בכלי, דכמה דאפשר משנינו), ואם אינו ספק כיד - מביאה בשערה (סכה שערה שמן, וכשבאה אצלה מקנחתו, ואין כאן חילול שבת כיון שאין דרך הוצאה בכך), ואם אינו ספק בשערה - מביאה לה בכלי.

אמר ר' : 'אם היתה צריכה לנר - חבירתה מדלקת לה את הנר'; פשיטא (דהא פקוח נפש דוחה שבת)!

לא, צריכא בסומא: מהו דתימא 'כיון דלא חזיא - אסור', קא משמע לן: איתובי מיתבא דעתה, סברא: אי איכא מידי - חזיא חבירתה ועבדה לי.

ראש פרק יח סימן ד קרבן נתנאל אות צ, שאלה ברורה ופשט קצת דחוק במשנה,

תוספות מסכת שבת דף קכח עמוד ב

ד"ה קמ"ל איתובי מיתבא דעתה - אף על גב דבפרק בתרא דיומא (דף פג.) אמר 'חולה אין מאכילין אותו ביוה"כ אלא ע"פ מומחה', והכא שריא משום יתובי דעתא! היינו שיותר יכולה היולדת להסתכן על ידי פחד שתתפחד שמא אין עושין יפה מה שהיא צריכה ממה שיסתכן החולה ברעב.

עיין שאלת מגן אברהם

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח

סעיף יג

כל ח הזריז לחלל שבת בדבר שיש בו סכנה, הרי זה משובח אפילו אם מתקן עמו דבר אחר כגון שפירש מצודה להעלות תינוק שנפל לנהר וצד עמו דגים, (לח) וכן כל כיוצא בזה.

משנה ברורה סימן שכח ס"ק לח

(לח) וכן כל כ"ב - כגון [טז] נפל תינוק לבור עוקר חוליא ומעלהו אף על פי שהוא מתקן בה מדרגה בשעת עקירתו. ננעל הדלת בפני התינוק שובר הדלת ומוציאו אף על פי שהוא מפצל אותם כמין עצים שראויים למלאכה שנעשים כמין נסרים או קסמין להדלקה אפ"ה מותר השבירה שמא יבעת התינוק וימות ולא אמרינן שאפשר לקרקש להתינוק באגוזים מבחוץ עד שיביאו המפתח. ואפילו אם היה צריך להחוליא ולהנסרים והקסמין ג"כ שרי [יז] כיון שאינו מכין לזה:

משנה ברורה סימן של

(ג) נר - אם הוא לילה [ב] ואף על פי שחברותיה יודעות לעשות לה כל הדברים הנצרכים לה אעפ"כ קים להו לחכמים דלא מיתבא דעתא דיולדת כששרויה בחשך וכתבו בתוספות ישנים שלהי יומא דמשו"ה אפילו אינה אומרת כלום וגם החכמה אינה אומרת כלום נמי מדליקין ועיין בבה"ל:

(ד) סומא - אף על פי שבזה לא שייך טעמא הנ"ל דבלא"ה שרויה בחושך אעפ"כ מיתבא דעתה בנר דלוק [ג] דקאמרה אי צריכא מידי חזיא חברותיה ועבדי לי ואף על פי דהדלקת הנר עיקרה אינה לרפואה אעפ"כ מחללין [ד] דקים להו לרבנן דיתובי דעתא דיולדת הוא מילתא דמסתכנא בה בלא"ה:

שער הציון סימן של ס"ק ב (ב) לבוש ושאר אחרונים, ותירצו בזה קושיא אחרונה של המגן אברהם בסעיף קטן ב:

ביאור הלכה סימן של ד"ה *ומדליקין וכו'

ומדליקין וכו' - עיין מ"ש במ"ב בשם ת"י דיומא ולפ"ז הא דאמרינן בש"ס אם היתה צריכה לנר אין כונת הש"ס אם המילדת אומרת או שהיא אומרת רק שהגיעה לילה ובדאי צריכה לנר ליתובי דעתא וכ"כ הב"ח בריש הסימן ע"ש אלא דלפ"ז לא הויא דומיא הך דצריכה לנר להך דצריכה לשמן דהתם בודאי משמע כשהחכמה אומרת שנצרך לה שמן ודוחק אך מדברי הר"ן שילהי יומא ד"ה ואין עושין ודברים האלה הובאו ג"כ בת"ה להרמב"ן משמע דהם מפרשים כפשטיה דהיינו שהמילדת אומרת שצריכה לנר ויש לדחות דקושיתם שם מסיפא דאם היתה צריכה לשמן.

והנה מהרמב"ם בפ"ב מהלכות שבת הלכה י"א משמע שהוא מבאר הברייתא באופן אחר, שיהיה הכל מתורץ, דהיינו בסתם חולה שיש בו סכנה או ביולדת משעת פתיחת הקבר, בודאי מדליקין לה את הנר ולא צריכין לשום פרט, רק הברייתא מיירי קודם פתיחת הקבר ואך שצועקת בחבליה, ולהכי תלינן באם היתה צריכה לנר, דהיינו שאומרת שצריכה, ולהכי בתחלת הפרק בהלכה ב' קסתם ותני 'ומדליקין את הנר' משום דבודאי מסתמא צריך לנר בעת שאינו יושן ואלו הכא כתב כשהיא צריכה לנר בשעה שהיא צועקת בחבליה ובהלכה י"ג מתחיל שם לבאר הדין בחיה משיתחיל הדם להיות שותת:

שער הציון סימן של

(ד) הרמב"ן מאירי ושאר ראוני. ומה שהקשה במגן אברהם דיאמרו בפניה שהדליקה הנר ותתישב דעתה, כבר תירצה באליה רבה, דכשעושה לה מה שצריכה תרגיש במשמושין:

'אם היתה צריכה לשמן וכו' - תיפוק ליה משום סחיטה (למה לא הביאה לה בכלי - שלא תחלל שבת בהוצאה? הכא נמי הא קמחללה בסחיטה) !
רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: אין סחיטה בשיער (שהוא קשה, ואין בולע).
רב אשי אמר: אפילו תימא יש סחיטה בשיער - מביאה לה בכלי דרך שעה (כורכת הכלי בראשה, בשעה), דכמה דאפשר לשנויי - משנינן.

שבת צבא, רבנו נסים ד"ה המוציא
תוספות מסכת שבת דף קכח עמוד ב

ד"ה קמ"ל איתובי מיתבא דעתה - אף על גב דפרק בתרא דיומא (דף פג). אמר חולה אין מאכילין אותו ביוה"כ אלא ע"פ מומחה והכא שריא משום יתובי דעתא היינו שיותר יכולה היולדת להסתכן על ידי פחד שתתפחד שמא אין עושין יפה מה שהיא צריכה ממה שיסתכן החולה ברעב.

שבת קלג, א:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן של סעיף א

יולדת היא כחולה שיש בו סכנה (א) א [א] ומחללין עליה השבת לכל מה שצריכה; קוראין לה חכמה (ב) ממקום למקום, ומילדין (אותה), * ומדליקין לה * (ג) נר ב <א> אפי' היא (ד) סומא; ומי' בכל מה שיכולין לשנות (ה) ג משנין, כגון אם צריכים (ו) להביא לה כלי מביאו לה חברתה (ז) תלוי בשעה, וכן כל כיוצא בזה. משנה ברורה סימן של ס"א

(א) ומחללין - ולכן מן הראוי לאשה שהגיעה לחודש ט"ת להזמין בכל ע"ש כל הדברים הנצרכים לה דשמא יזדמן לידתה בשבת ולא תצטרך לחלל שבת [ס"ח] [ספר חסידים] סימן תתנ"ה]:

ספר חסידים (מרגליות) סימן תתנה

אשה הרה וכבר הגיע חודש התשיעי להריונה בערב שבת עם חשיכה יטמין מים חמין כדי שאם תלד בליל שבת או בשבת הרי המים חמין מזומנין ולא יחללו שבת.

אמר רב יהודה אמר שמואל: חיה (יולדת), כל זמן שהקבר (בית הרחם) פתוח, בין אמרה "צריכה אני" בין לא אמרה "צריכה אני" (וחברותיה אומרות שהיא צריכה) - מחללין עליה את השבת; נסתם הקבר, בין אמרה

(שבת קכט, א)

"צריכה אני (לחילול)" בין לא אמרה "צריכה אני" - אין מחללין עליה את השבת; רב אשי מתני הכי;
מר זוטרא מתני הכי: אמר רב יהודה אמר שמואל: חיה, כל זמן שהקבר פתוח, בין אמרה "צריכה אני" ובין אמרה "אין צריכה אני" - מחללין עליה את השבת; נסתם הקבר, אמרה "צריכה אני" - מחללין עליה את השבת; לא אמרה "צריכה אני" - אין מחללין עליה את השבת.
אמר ליה רבינא למרימר: מר זוטרא מתני לקולא, ורב אשי מתני לחומרא, הלכתא כמאן?
אמר ליה: הלכה כמר זוטרא: ספק נפשות להקל.

מאימתי פתיחת הקבר?

אמר אביי: משעה שתשב על המשבר;

רב הונא בריה דרב יהושע אמר: משעה שהדם שותת ויורד, ואמרי לה: משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה (בזרועותיה, שאינה יכולה להלך).

רי"ף מסכת שבת דף נא עמוד ב

מאימתי פתיחת הקבר אמר אביי משעה שתשב על המשבר רב הונא בריה דרב יהושע אמר משעה שהדם שותת ויורד ואמרי לה משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה ודייקי רבוותא ואמרי מדלא אמר רב הונא 'עד שיהא הדם שותת ויורד' שמע מינה קודם שתשב על המשבר קאמר;
וכאביי עבדינן ולא מחללין עליה שבתא עד שיהא הדם שותת ויורד ותשב על המשבר:

ר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף נא עמוד ב

באגפיה. בזרועותיה שאינה יכולה לסמוך עצמה מרוב צערה. ודייקי רבוותא וכו' בהאי דיוקא איכא למידק דלישנא דמשעה לא מוכח דקדים דמשום דקאי אמאימתי פתיחת אפילו לא קדים אשיעוריה דאביי שייך למימר

משעה ועוד היה לו לרב אלפסי ז"ל לפסוק כרב הונא בריה דרב יהושע דאמר משעה שהדם שותת ויורד דספק נפשות להקל וכן פסק הרמב"ם ז"ל:

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת שבת פרק יח

[ג] מילדין, משיכת הולד ממנה. מסעדין, שעוזרין לה בפישוק רגליה וניעורה וכיוצא בזה. וחכמה, מקבלת הולד, ונקראת בעברית מילדת. וכונתו באמרו ממקום למקום, שאין חוששין לאסור תחומין. ואמרו מחללין עליה את השבת, ר"ל שעושין לה כל צרכיה כגון הדלקת הנר ושחיטה ובשול ושחיקת סממנין שתשתה אותן וקשירת החבל שתחזיק בו וכיוצא באלו מכל מה שהיא צריכה, בין שבקשה אותו דבר בין שלא בקשה, אבל אין מתחילין בחלול שבת אלא משתשב על המשבר ויתחיל הדם שותת, מעתה עד סוף שלשה ימים מחללין עליה את השבת בין אמרה צריכה אני בין אמרה איני צריכה, וכן עד סוף שבעה ימים מחללין עליה את השבת אלא אם כן פירשה ואמרה איני צריכה, ועד סוף שלשים יום אפילו אמרה צריכה אני אין מחללין עליה את השבת, אבל עושין כל צרכיה על ידי גוי לפי שהיא כחולה שאין בו סכנה.

שלטי הגבורים נא, אות א
רבנו, והראש, והטור אר"ח ... שהשיעור שהדם יורד ושותת קודם ליושבת על המשבר! ... איזה שקודם...

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן של

סעיף ג
<ב> נקראת יולדת, לחלל עליה שבת, משתשב על המשבר <ג> או משעה שהדם שותת ויורד <ד> או משעה שחברותיה נושאות אותה בזרועותיה שאין בה כח להלוך, * כיון שנראה (ט) א' מאלו - מחללין עליה את השבת.

משנה ברורה סימן של ס"ק ט

(ט) אחד מאלו - דוקא [ו] לענין הדברים אשר אפשר לעשותן בלי איחור ועיכוב - להכי צריך להמתין עד שנראה אחד מג' סימנים האלה, אבל לענין קריאת חכמה ממקום רחוק וכדומה שאם נמתין עד שיעורים האלה תתאחר החכמה לבוא, ע"כ משעה שמרגשת קצת אפילו בספק מותר בקריאתה [ז] ואפילו היא רחוקה ג' פרסאות:

ביאור הלכה סימן של ד"ה * כיון שנראה

* כיון שנראה אחת מאלה - והרמב"ם כתב בחיבורו השיעור משעה שהדם שותת, וכתבו כולם דטעמיה דס"ל דדם שותת הוא קודם ישיבת המשבר, כדברי ר"ח ורי"ף, ופסק לקולא בסכנת נפשות; ונעיקר יסודם דהדם שותת הוא קודם, דאל"כ הו"ל למימר עד שיתחיל הדם להיות שותת, אבל המעיין בפירוש המשנה להרמב"ם יראה להדיא שסובר דדם שותת הוא אחר ישיבת המשבר, ובלי ספק כן הוא דעתו: גם בחיבורו ופסק כר"ה בריה דרב יהושע, משום דבתרא הוא ומאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי, ולדינא נקטינן כהשו"ע:

משנה מסכת כריתות פרק א

משנה ה
[ה] אלו שאינן מביאות המפלט שפיר מלא מים מלא דם מלא גנינים המפלט כמין דגים וחגבים שקצים ורמשים **המפלט** יום ארבעים ויוצא דופן רבי שמעון מחייב ביוצא דופן:

קרבן נתנאל שו"ת ה כתב דמנהגי אשכנז עדיף ממנהגי פולין.

עד מתי פתיחת הקבר?

אמר אביי: שלשה ימים.

רבא אמר משמיה דרב יהודה: שבעה, ואמרי לה: שלשים.

אמרי נהרדעי: חיה שלשה, שבעה, ושלשים (הזכירו בה לחילוק הלכות חילול שבת, שלשים משבע עד השלמת שלשים, וכן שבע משלש עד השלמת שבע): שלשה - בין אמרה "צריכה אני" ובין אמרה "לא צריכה אני" - מחללין עליה את השבת; שבעה - אמרה "צריכה אני" - מחללין עליה את השבת, אמרה "לא צריכה אני" [נ"א [גירסת הרא"ש]: לא אמרה "צריכה אני"] - אין מחללין עליה את השבת; שלשים - אפילו אמרה "צריכה אני" - אין מחללין עליה את השבת, אבל עושין על ידי ארמאי, כדורב עולא בריה דרב עילאי, דאמר: כל צרכי חולה (והא חיה עד שלשים יום - סתמא חולה היא) נעשין על ידי ארמאי בשבת, וכדורב המנונא, דאמר רב המנונא: דבר שאין בו סכנה (חולה שאם לא יעשו לו רפואה זו אין מסוכן למות, ומכל מקום צריך הוא לה) - אומר לנכרי ועושה (אבל דבר שיש בו סכנה - ישראל עצמו עושה לו).
(ל)

רי"ף מסכת שבת דף נא עמוד ב

עד מתי פתיחת הקבר אסיקנא נהרדעי אמרי חיה שלשה שבעה ושלשים שלשה בין שאמרה צריכה אני ובין שאמרה איני צריכה מחללין עליה את השבת שבעה אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת אמרה איני צריכה אין מחללין עליה את השבת **הא סתמא מחללין**; שלשים אפי' אמרה צריכה אני אין מחללין עליה את השבת אלא עושין לה על ידי נכרי כדורב עולא בריה דרב עילאי דאמר כל צרכי חולה עושין לו ע"י נכרי בשבת וכדורב המנונא דאמר כל דבר שאין בו סכנה אומר לנכרי ועושה

ר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף נא עמוד ב שלשים. משבעה עד השלמת שלשים וכדמפרש ואזיל וכתב הרמב"ן ז"ל דכשאין שם חכם ורופא עסקינן ולפי שהדברים שעושים לחיה בחול ידוע הן לכל אמרינן דתור שלשה אף על פי שאמרו אין צריכה אני שיחללו עליה שבת ואין יודעין אם יכולה זו להמתין עד הערב ולא תבא לידי סכנה אפ"ה כיון שידוע הוא שהדבר הזה עושים אותו לחיה וכל החיות צריכות לכך מחללין עליה מספק ואין שומעין לה דלמא תנובא הוא דנקיט לה ודוקא בשאין שם חכם ורופא אבל יש שם חכם ורופא ואומר אינה צריכה שומעין לה **ולהם** [או לה או להם לחלל]

אבל שבעה אפילו לה לבדה שומעין לפי שאינה בחזקת מסוכנת לאותן דברים שרגילות חברותיה לעשות לה ואפשר שיכולה להמתין

אבל שלשים אפילו אמרה צריכה אני כיון שאנו יודעין שאין לה חולי אחר ואף היא אינה אומרת כן הכל בקיאי משום לידה אין לה סכנה לאותן דברים שהחיה רגילה בהם:

שלטי הגבורים אות ב

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת שבת פרק יח

אבל אין מתחילין בחלול שבת אלא משתשב על המשבר ויתחיל הדם שותת, מעת זו עד סוף שלשה ימים מחללין עליה את השבת בין אמרה צריכה אני בין אמרה איני צריכה, וכן עד סוף שבעה ימים מחללין עליה את השבת אלא אם כן פירשה ואמרה איני צריכה, ועד סוף שלשים יום אפילו אמרה צריכה אני אין מחללין עליה את השבת, אבל עושין כל צרכיה על ידי גוי לפי שהיא כחולה שאין בו סכנה. וכלל הוא אצלינו שחולה שיש בו סכנה מחללין עליו את השבת. ואין מוסרין חלול שבת בשבילו לא לגוים ולא לקטנים ולא לעמי הארץ כדי שלא יורגלו בחלול שבת ותהא קלה בעיניהם והם אינם יודעים שלא הותר זה אלא לדוחק, אלא אין עושין את זה אלא גדולי ישראל. ואם היה חולה שאין בו סכנה עושה הגוי כל צרכיו, וכך אמרו דבר שאין בו סכנה אומר לגוי ועושה. וסובר תנא קמא שקושרין את הטבור ומניחין אותו תלוי בשליה עד מוצאי שבת וחותרין אותו, ואינה הלכה, אלא חותרין ומנקין ומפזרין עליו אבקת הדם וכיוצא בו ומחללין אותו בבגד, כל זה בשבת. ויתבאר צרכי מילה בפרק שאחר זה. והלכה כר' יוסי כמו שביארנו.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן של

סעיף ד

* כל (י) ז שלשה ימים (יא) הראשונים (יב) >ה< אפילו ח אמרה אינה צריכה (יג) מחללין עליה את השבת; (יד) משלשה ועד ז', אמרה: אינה צריכה, ט אין מחללין; (טו) מכאן ואילך אפילו אמרה: צריכה אני, אין מחללין עליה אלא הרי היא עד שלשים יום (טז) כחולה שאין בו סכנה.

משנה ברורה סימן של

(י) שלשה ימים - ולא חשבינן מעת לעת, כמ"ש סימן תרי"ז לגבי יוה"כ; וע"כ אם הולידה ביום ד' קודם בין השמשות שוב אסור לחלל עליה שבת אם לא אמרה צריכה אני; כ"כ המ"א, ועיין בסימן תרי"ז שמגמגם הגר"א מאד שם, וכתב דמלשון הרא"ש בפרק מרובה משמע שסובר כן בפשיטות דכונת הגמרא הוא **מעליע** ולא רק לתרוצי לדברי בה"ג קאתי, וכן מוכח כדברי הגר"א בהדיא בתשובת הרא"ש כלל כ"ו סימן ג', **שסובר כן בפשיטות ע"ש** וכן משמע מדברי הריטב"א בפרק ר"א דמילה ועיין בא"ר שכתב דמדברי האו"ה ג"כ משמע דבעינן ג' ימים שלמים והיינו מעליע אח"כ מצאתי בספר נזר ישראל בשם תשובת בית אפרים שג"כ כתב כדברינו ונמצא לפ"ז דבין לענין מלאכת שבת ובין לענין יוה"כ עד ג' מעליע חשבינן לה למסוכנת ומותר אפילו לא אמרה צריכה אני ומג' עד ז' מעליע כשאמרה צריכה אני ונראה דלענין יוה"כ בודאי יש לצדד להקל דספק נפשות הוא ואפילו לענין שבת ג"כ אם לא נודמן לו אז עו"ג לעשות על ידו שרי ע"י ישראל:

(יא) הראשונים - מגמר לידה [לחם משנה] ועיין בה"ל:

(יב) אפילו אמרה א"צ - והם [ח] דברים שחברותיה ואומרות שדבר זה עושים לחיה וכל חיה צריכה לכך ואין כאן רופא או מילדת חכמה לראות אם החיה הזאת צריכה לכך:

(יג) מחללין - דכיון דכל היולדות צריכות לכך, אף על פי שאין אנו יודעין על זו ואפשר דיכולה להמתין עד ערב - מחללים מספיקא, ואין שומעין לה, דדילמא חולשת הדעת נקטא לה, שממאסת כל האוכלין, או שאינה מרגישה לשעתה [הרמב"ן]; וזה לשון הרשב"א על יולדת תוך ג' שאוכלת מאכל ב"א ואומרת שאינה צריכה שיבשלו עבודה בשבת, והשיב דכמסוכנת אנו חושבין ליולדת, מפני שאבריה מתפרקין ומרוסקת היא, אלא שאינה מרגשת לשעתה, ואם תאכל צונן או שאר דברים שאין המסוכנת אוכל אותם - יביאנה לידי סכנה, ולפיכך כל שאין לה דברים המחזיקים ומאכלים הבריאים מחללים עליה את השבת עכ"ל; ומ"מ היכי דאיכא חכמה או רופא ואומרים ג"כ שא"צ - שומעין להם, שהרבה חיות שאין עושין להם חמין בכל יום, וכתב המג"א שעכשיו נוהגות היולדות שאוכלות חמין של אתמול בשבת עכ"ל ומ"מ נראה דהכל לפי החולה:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנז

סעיף ה

ח עוברות ומיניקות מתענות בט' באב כדרך שמתענות ומשלימות ביום כפור; אבל בג' צומות אחרים פטורים מהתענות, ואף על פי כן ראוי שלא תאכלנה להתענג במאכל ובמשתה, אלא כדי קיום הולד (וע"ל סי' תקנ"ט סעיף א').

סעיף ו

(ט) >ד< חיה כל שלשים יום, וכן (י) [ו] חולה (יא) שהוא צריך לאכול, (יב) אין צריך אומד אלא מאכילין אותו מיד, * דבמקום חולי לא גזרו רבנן.

הגה: (יג) >ה< ומיהו נוהגין [ז] להתענות (יד) כל זמן שאין להם צער גדול (טו) שהיה לחוש לסכנה, (טז) והמיקל לא הפסיד.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנז

סעיף כה

(נא) כל האוכל ושותה בת"ב, אינו רואה בשמחת ירושלים; וכל המתאבל על ירושלים, זוכה ורואה בשמחתה. וכל האוכל בשר או שותה יין בסעודה המפסקת, עליו הכתוב אומר: ותהי עונותם כח >יא< על עצמותם (יחזקאל לב, כז).

משנה ברורה סימן תקנז ט"ק נא

(נא) כל האוכל ושותה וכו' - אפילו [נה] מעוברת או מניקה או שארי אנשים שהם חלופים בטבען [נו] ומצטערם מהתענית [אם לא מי שהוא חולה באמת וכדלעיל בס"ו וע"ש בהג"ה] וכדאי הוא בית אלהינו להצטער על חורבנו עכ"פ יום אחד בשנה:

ר"ף מסכת שבת דף מ עמוד א

תניא נמי הכי מחממין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו ואין אומרים נמתין לו עד שיבריא אלא מחממין לו מיד וספיקו דוחה את השבת ולא ספק שבת זו אלא אפילו ספק שבת אחרת ואין עושין דברים הללו לא ע"י נכרים ולא ע"י קטנים אלא ע"י גדולי ישראל; ואין אומרים לעשות דברים הללו ע"י נשים ולא ע"י כותים מפני שמצטרפין לדעת אחרת [וכן הגמרא במסכת יומא; מדוע חלק בין נכרים וקטנים לבין נשים וכותים? מה זה מצטרפין לדעת אחרת]

ר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף מ עמוד א

ואין עושין דברים הללו ע"י נכרים ולא על ידי קטנים. כלומר הדברים הצריכין לחולה שיש בו סכנה בשבת אין עושין אותן כלל ע"י נכרים וקטנים ואפי' באקראי בעלמא שמא יאמרו הרואים בקושי היתירו פקוח נפש ואין מתירין אותו לכתחלה ע"י המחויבין במצות ושמא יבוא הדבר שלא ימצאו נכרים וקטנים ולא ירצו לחלל את השבת ע"י ישראל [גדול] ולפיכך אף על פי דחולה שאין בו סכנה אומר לנכרי ועושה כאן אין עושין על ידו מפני הסכנה אלא עושין אותו ע"י גדולי ישראל כדי שידעו הכל שפקוח נפש דוחה את השבת והדר קתני ואין אומרים לעשות דברים הללו לא ע"י נשים ולא ע"י כותים, כלומר דנהי שאין עושין דברים הללו כלל ע"י קטנים ונכרים, מיהו ע"י נשים וע"י כותים עושין אם נדמן הדבר - שהרי מחויבים הם בשבת והוחזקו בה, ואפי' אין אנו מיחדין להן מלאכה זו לומר תתעסק פלונית או פלוני כותי בפקוח זה, שמא יבוא להרהר ולומר הם אינם רוצים לחלל את השבת, ומכשילים אותנו, משום דכותאי לית להו משום לפני עור לא תתן מכשול דמוכח בריש חולין (דף ג א) וכן הנשים מתוך שדעתן קלה עליהן טועות בכך והיינו דקאמר מפני שמצטרפין לדעת אחרת

ואיכא נוסחא דכתיב בה 'אבל מצטרפין לדעת אחרת' והכי פירושא אין מוסרין להם לנשים ולכותים [לבדם] העסק והפקוח הזה שיעשה על ידם שמא על ידם יתעצלו או יפשעו בו אבל מצטרפין עם ישראל ומוסרין הדבר לישראל והאשה והכותי מתעסקין על ידי ישראל דכיון דישאל עוסק בו אף הן מזדורס על ידו: ועיין רש"י על הרי"ף שפירש אחרת, וכן עיין פירוש המשניות

לרמב"ם. ו' כותי' = גר? או נכרי המשרת בבית הישראלי? שלטי הגבורים אות א: ואם נמצאים שם נכים או קטנים – עושין על ידם ואין מחללין על ידי גדולי ישראל; הואיל ואפשר לעשות בהיתר – אין לנו לעשות באיסור, כמו שביאר מ"ה ונראה בעיני שאם היו צריכין לשחוט תרנגולת לחולה בשבת והיו נכרים נמצאים שם, מוטב לנבלה על ידי נכרי ואל ישחוט ישראל שיש בו איסור סקילה שיש לנו לילך אחר האיסור הקל; ועוד מוטב יעבור החולה על עצמו, ואל יעבור אחר בשבילו. וכן כתב שלטי הגבורים נא, ב אות ג

מרדכי מסכת שבת הגהות מרדכי פרק (אחד ועשרים) [ששה עשר] רמז תסד

מקשה העולם למה אנו מתירין לשחוט או לבשל לחולה בשבת שהוא איסור סקילה מוטב שנאכיל לו נבילה שהיא בלא וביו"ט נמי הו"ל לאיסור דאיכא עשה ולא תעשה וה"ל להאכילו נבלה ולא לשחוט ביום טוב ואני הדיוט הכותב שמעתי משום דבנבלה עבר על כל זית שאוכל וליתא דמ"מ נאמר לנכרי וינחור עוף למ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה ומצאתי שמהר"ם תירץ וז"ל י"ל יום טוב לגבי אוכל נפש כחול שווייה רבנן וכן שבת לענין פקוח נפש ולכן אין אנו מאכילים אותו **נבלה שהמאכל עצמו** איסור ואריא רביעא עלייהו. כתב רבינו אבי העזריא אם היה חולה וצריך לחמם יין ימלא ישראל ויחם הנכרי ומוטב שיתנסך היין משיתחלל שבת:

בגדי ישע אות י: כתב ראב"ה אם היה חולה כו' צריך לומר דראב"ה פליג אלמעלה, וס"ל דאסור לשחוט לחולה בשבת אלא נותנין לו נבלה, וכ"כ הרא"ש בפרק יוה"כ בשם הראב"ד ע"ש ואפשר לומר דלא פליג אלא סבירא ליה דטעם שאין ליתן לו נבלה הוא משום דשמא החולה יראה שהוא דבר איסור ויהיה קץ בעיניו ויפרוש ממנו כמ"ש הרא"ש שם, וזה הטעם לא שייך בנסך כי אין יכול להתבונן ביין אם הוא נתנסך או לא דשמא לא היתה כוונת הנכרי להתנסך כשנגעו]

מרדכי מסכת שבת הגהות מרדכי (פרק שבעה עשר) רמז תסג

על היולדת בשבת אשר אסר ה"ר ברוך לשחוט לה תרנגולת בשבת כי טוב להאכילה נבילה שהיא איסור לאו מלחלל שבת ונראה דאין מדקדיקין כדאמרינן פרק בתרא דיומא [דף פד ב] דאין עושין דברים הללו ע"י נכרי אלא בגדולי ישראל ואמר נמי בהדיא הרי זה משובח ואין צריך ליטול רשות מבית דין ואמרינן בירושלמי הנשאל מגונה והשואל שופך דמים והא דמנחות [דף סד א] [דמחלק] בין שני תאנים בין שני עוקצים מיירי בחולה שאין זמנו בהול אבל כאן זמנו בהול ביום ראשון דלידה ועוד נראה לומר דאפילו ביום שני או ביום שלישי דלידה מותר לשחוט אם יש לה צורך קודם שיאכילו נבילה שמא תמנע ויש מפרשים דתקלה דאכילת איסור מגונה כדאמרינן [חולין דף ז א] צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה עליהם ומביא תקלה אפילו באיסור סקילה כד' ישמעאל קרא והטה [שבת יב ב]:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף יד

היה חולה שיש בו סכנה וצריך בש"ר, (לט) ט > **שוחטים לו**, ואין אומרים: נאכילנו נבילה; אבל אם הי' החולה צריך לאכילה לאלתר, והנבילה מוכנת מיד והשחיט' מתאחרת לו, מאכילין אותו הנבילה.

משנה ברורה סימן שכח ס"ק לט

(לט) שוחטים לו - הרבה טעמים נאמרו ע"ז [יח] י"א משום דשבת **הותרה** אצל פק"ג, ולכן שוחטין לו כדרך ששוחטין ביום טוב, ואפילו איסור דרבנן אין מאכילין אותו במקום שאפשר לו לשחוט מטעם זה [יט], אבל הרבה ראשונים כתבו דשבת רק דחוייה היא [כ], אלא הטעם הוא דשמא יהיה קץ באכילת נבילה ולא יאכל ויסתכן;

ובב"י הביא עוד טעם בשם הר"ן: דבנבילה עובר על כל כזית ממנה וחמיר מאיסור לאו דשבת;

ועוד טעם ע"ש; ולפי' בודאי מוטב לעבור ולהושיט לו איסור דרבנן משנחלל שבת באיסור סקילה. והנה אם החולה אומר שאין קץ באכילת נבילה ויש נבילה מזומן לפניו אם מותר לשחוט עבורו עיין באחרונים ועכ"פ לענין קטן בודאי נראה דטוב יותר להאכילו בשר נבילה ולא ישחוט אדם עבורו בשבת. כתב בהגמ"ר [הגהות מרדכי] אם צריך להרתיח יין עבור חולה ימלא ישראל ויחם הא"י, ומוטב שיתנסך היין משיתחלל שבת; והטעם עיין בד"מ שכתב כיון שאיסור סתם יינם אינו אלא מדרבנן, וגם איסורו קל, ואין החולה קץ בו - לא דמי לנבילה; ולכך מוטב שיחם הא"י אם הוא מזומן לפניו, שלא ישא ע"ז, וכנ"ל בסי"ב בהג"ה [כא] ותו דקי"ל ביו"ד סי' קכ"ה ס"י דא"י המוליך כלי פתוח וישראל משמרו שלא יתנסך - שרי, א"כ אפשר לחממו ע"י א"י בלי נסוך [כב], ומ"מ המיקל בחולה שיש בו סכנה להחם בעצמו אין למחות בידו, דיש לו על מי לסמוך, עיין בט"ז בסק"ד:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף יב
כשמחללין שבת על חולה שיש בו סכנה, משתדלין (לג) שלא לעשות ע"י א"י וקטנים ונשים (לד) אלא ע"י ישראלים גדולים ובני דעת. הגה: >ה וי"א דאם אפשר לעשות בלא דיחוי (לה) ובלא איחור ע"י שינוי, עושה ע"י שינוי; ואם אפשר לעשות (לו) ע"י א"י בלא איחור כלל, עושין ע"י א"י (א"ז) (לז) וכן נוהגים; אבל במקום דימרו כאן למאי הלכתא - מליוה"ש לחוש שיתעצל הא"י, אין לעשות ע"י א"י (תוספות ור"ן).

אמר רב יהודה אמר שמואל: לחיה שלשים יום; למאי הלכתא?

אמרי נהרדעי: לטבילה (עד שלשים יום לא תסבול, מפני הצינה). הר"ן במסכת יומא יולדת בתוך 30 צמח. ולא אמרו כאן "למאי הלכתא - ליום הכפורים", מכאן שביוה"כ - צמח. **אמר רבא: לא אמרן אלא שאין בעלה עמה** (והיא טובלת לטהרות), **אבל בעלה עמה - בעלה מחממה** (לאחר טבילה בתשמיש, והגוף מתחמם מן הגוף); **כי הא: דברתיה דרב חסדא** [שהיתה אשתו של רבא] **טבלה בגו תלתיין יומין שלא בפני בעלה ואצטניא, ואמטוי לערסה** [והביאו את מטתה] **בתריה דרבא לפומבדיתא.**

אמר רב יהודה אמר שמואל: עושין מדורה (היסק גדול) לחיה בשבת (בימות הגשמים).
סבור מינה: לחיה - אין, לחולה - לא; בימות הגשמים - אין,
בימות החמה - לא.
ולא היא, לא שנא חיה ולא שנא חולה, לא שנא בימות הגשמים ולא שנא בימות החמה -
[מד] איתמר: אמר רב חייא בר אבין אמר שמואל: הקיז דם ונצטנן (וכל שכן חולה) - **עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז.**
שמואל צלחו ליה תכתקא דשאגא (לא מצאו עצים מוכנים להיסק ביום הקזה, וצוה ובקעו כסא של תדהר, שהוא מעולה בדמים);
רב יהודה צלחו ליה פתורא דיונה (מין ארז הוא, ורבינו הלוי אמר: בוי"ש נעץ הבוקר);
לרבא צלחו ליה שרשיפא (ספסל), ואמר ליה אביי לרבה: והא קעבר מר משום כל תשחית!
אמר ליה: כל תשחית דגופאי עדיף לי.

ר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף נב עמוד א
ואסיקנא לא שנא חיה לא שנא חולה וכו'. אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ' שני מהלכות שבת: עושין מדורה לחיה ואפילו בימות החמה מפני שהצנה קשה לה הרבה במקומות הקור, אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה; הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז ע"כ ומשמע דהכי מפרש לה סבור מינה דלחיה הוא שעושין מדורה אבל לשום חולה לא ודחי' לה מדאמר רב חייא בר אבין אמר רב ששית הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז אלמא עושין [מדורה] לחיה אפי' בימות החמה שאין לך הקזת דם גדולה מזו ובודאי היא מצטננת והא דסברי נמי למימר לחיה אין אבל לשום חולה לא אדחיא לה נמי מדאמר רב ששית הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז אלמא יש חולה שעושין לו מדורה כגון מי שנצטנן אחר שהקיז דם כי הצנה אחר הקזת דם חולי הוא ולעולם לחולה זה הוא שעושין מדורה אבל לחולה אחר לא: הגהות מא"י שלטי בגורים אות א:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף יח
יז הקיז דם (סב) ונצטנן, עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז.
משנה ברורה סימן שכח ס"ק סב
(סב) ונצטנן - משום דסכנה הוא בסתמא ואפילו ע"י ישראל שרי [לן] וה"ה לשאר חולי שיש בו סכנה אם קר לו עושין מדורה להתחמם דסתם חולה מסוכן הוא אצל צינה [לז] ואם אפשר ע"י א"י יעשה ע"י א"י:

שער הציון סימן שכח ס"ק לו

(לו) עיין בביאור הגר"א שכל הפוסקים חולקין על הרמב"ם שמחמיר בזה, וכן פסק הב"ח ואלוה רבה לקמן בסימן ש"ל סעיף ו':
שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן של סעיף ו'
עושין (כ) מדורה לילודת * (כא) יב כל שלשים יום, ואפילו בתקופת תמוז. (ואם מותרים אחרים להתחמם כנגד המדורה ע"ל סי' רע"ו).

משנה ברורה סימן של ס"ק כ

(כ) מדורה - וה"ה בזמנינו להחם התנור:

משנה ברורה סימן של ס"ק כא

(כא) כל ל' - אם יש לה צער צנה דס"ל דיש סכנה לחיה כל ל' בצנה ולפיכך אם א"א ע"י עו"ג עושין ע"י ישראל [ממ"א ונ"א] ולשאר חולה ע"י עו"ג מותר אפילו לאין סכנה אם צריך למדורה וליש סכנה אם אומר שצריך - מותר אפילו ע"י ישראל בשא"א בעו"ג [ב"ח וא"ר]
ועיין בבה"ל שהבאתי דעת הרבה גדולי הראשונים שסוברין דחיה אחר שבעה דינה לענין מדורה ג"כ כשאר חולה שאין בו סכנה:

אמר רב יהודה אמר רב: לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו (שאין לו ביזוי מן המהלך יחף בשוק); הקיז דם ואין לו מה יאכל - ימכור מנעלים שברגליו ויספיק מהם צרכי סעודה (סעודת הקזה).

מאי 'צרכי סעודה'?

רב אמר בשר, ושמואל אמר יין:

רב אמר בשר: נפשא חלף נפשא; ושמואל אמר יין: סומקא חלף סומקא.

(סימן שנמסר)

שמואל ביומא דעבד מילתא (דהקזה) - עבדי ליה תבשילא דטחלי (טחול, סומקא חלף סומקא);

רבי יוחנן שתי עד דנפיק תיהיא (גירסת רש"י: תיהי - הריח) מאוניה (מאזניו מריחין היין);

ורב נחמן שתי עד דקפי טחליה (טחול שלוש ביין).

רב יוסף שתי עד דנפיק מריבדא דכוסילתא (נקבי כלי האומן שבבשרו, פלימ"א [אזמל להקזה]).

רבא מהדר אחמרא בר תלתא טרפי (בן שלש שנים, שטענה אמו משנקלט שלשה עליו חדשין).

אמר להו רב נחמן בר יצחק לרבנן (לתלמידיו): במטותא מינייכו, ביומא דהקזה אמרו לביתייכו: "נחמן אקלע לגבן!" (הרבו בסעודה כאילו אני סועד אצלכם).

וכולוהו אערומי אסירי, בר מהאי ערמה דשרי (דמפרש ואזיל): מאן דעביד מילתא ולא אפשר ליה (לקנות יין), לישקול זוזא מכא (זוז רע ופחות, שאינו יוצא בהוצאה) וליזיל לשב חנותא, עד דטעים שיעור רביעתא (ודרך הלוקחים לטעמו תחלה שיהא טוב, ויטעום, וכשיתן לו הזוז והחנוני ימצאנו רע ולא יקבלנו - והוא ילך לחנות אחרת ויעשה כן); ואי לא (דאין לו זוז רע) - ליכול שב תמרי אוכמתא, ולישוף מישחא בצידעיה (ברקתו, והתמרים והשומן מחממין אותו), ונייגני בשמשא [וישכב בשמש].

אבלט אשכחיה לשמואל דגני בשמשא. אמר ליה: חכימא דיהודאי, בישא מי הוי טבא (חום השמש שהוא קשה לאדם, כלום מטיב לו)?

אמר ליה: יומא דהקזה הוא.

ולא היא, אלא איכא יומא דמעלי בה שמשא בכוליה שתא: יומא

דנפלה ביה תקופת תמוז, וסבר: לא איגלי ליה.

(היקל ברוח טעמא שהה סימן)

רב ושמואל דאמרי תרוייהו: כל **המקיל** בסעודת הקזת דם - מקילין לו מזונותיו מן השמים, ואומרים: הוא על חיו לא חס, אני אחוס עליו?

רב ושמואל דאמרי תרוייהו: האי מאן דעביד מילתא לא ליתבי היכא דכריך זיקא (אינדרו"ן שיש בו חלונות, והר"ח נכנסת בהם, נכרכת ומתגלגלת באינדרו"ן), דילמא שפי ליה אומנא (מריקו מדמו, כמו 'השופה יין לחבירו' (בבא מציעא ט, א)) ומוקים ליה ארביעתא (לא הניח בו דם אלא כדי חייו, דהיינו רביעית), (והדר) ואתי זיקא ושאיף מיניה (מדם הנותר בגופו, ומחסרו משיעורו) - ואתי לידי סכנה (ומסתכן).

שמואל הוה רגיל ועבד מילתא בביתא דשב לביניא ואריחא (עובי החומה שבעה לבינים מוטלין לרחבן זה אצל זה, דכל לבינה - שלשה טפחים, ואריחא = אריח, חצי לבינה - טפח ומחצה). יומא חדא עבד, וארגיש בנפשיה (הרגיש בעצמו שהוא נחלש). בדק, וחסר חד אריחא (החומה היתה חסירה מעובייה אריח)!

רב ושמואל דאמרי תרוייהו: האי מאן דעביד מילתא - ליטעום מידי והדר ליפוק: דאי לא טעים מידי, אי פגע בשכבא - ירקא אפיה, אי פגע במאן דקטל נפשא - מית, אי פגע

(שבת קכט, ב)

בדבר אחר (חזיר) - קשה לדבר אחר (צרעת, שהחזירים מנוגעים הם, כדאמרינן בקידושין מט, ב): עשרה קבים נגעים ירדו לעולם, תשעה נטלו חזירים).

רב ושמואל דאמרי תרוייהו: האי מאן דעביד מילתא - לישהי פורתא והדר ליקום, דאמר מר: חמישה דברים קרובין למיתה יותר מן החיים, ואלו הן: אכל ועמד (מהר לעמוד פתאום אחר שאכל שובעו), שתה ועמד, ישן ועמד, הקיז דם ועמד, שימש מטתו ועמד.

אמר שמואל: פורסא דדמא (זמן הקזה, כמו 'פורס הפסח' (שקלים פ"ג מ"א)) - כל תלתין יומין; ובין הפרקים (פירקי שנותיו, כגון לאחר ארבעים שנה) - ימעט (בהקזה, שלא יקיז בכל חדש, אלא לשני חדשים), ובין הפרקים - יחזור וימעט (לאחר ששים - יקיז לשלשה חדשים, לפי שאין כחו עליו, ואין דמו חם וגופו מצטנן כשמחסר דמו).

ואמר שמואל: פורסא דדמא - חד בשבתא, ארבעה, ומעלי שבתא; אבל שני וחמישי - לא, דאמר מר: מי שיש לו זכות אבות - יקיז דם בשני ובחמישי, שבית דין של מעלה ושל מטה שוין כאחד (אדם נדון בכל יום, ובית דין יושבין בעיירות בשני ובחמישי - מתקנת עזרא ואילך, (בבא קמא פ"ב, א) וכיון דיום הדין ופקידה היא - עונותיו נזכרים); בתלתא בשבתא מאי טעמא לא - משום דקיימא ליה מאדים בזווי (שמזל מאדים משמש בו בשעות זוגות, ומזל מאדים ממונה על החרב ועל הדבר ועל הפורעניות, והזוגות קשין שהן רשות לשדים, כדאמר בפסחים ק"ב) והפורעניות מוכנין; שצ"מ חנכ"ל סדר השעות: כשנחלו המאורות והמזלות שעה ראשונה של רביעי בשבת - שימש בבתאי, ובשניה צדק, ואחריו - מאדים, ואחריו - חמה, ואחריו - יוגה, ואחריו - כוכב, ואחריו - לבנה; נמצאו שבע המזלות לשבע השעות, וחזורים חלילה לעולם; נמצא בסדר זה לעולם סימני מזלות המשמשין בתחלת לילי השבוע: כצנ"ש חל"ם: מוצאי שבת - שעה ראשונה שלו כוכב, תחלת ליל שני - צדק, וכן בסדר הזה, וסדר תחלת סימני הימים: חל"ם כצנ"ש: שעה ראשונה של אחד בשבת - חמה, ושל שני בשבת - לבנה, ושל שלישי בשבת - מאדים - נמצא מאדים חזר בו חלילה בשעה שמינית ביום, והיא זוגות, אבל שאר ימים - אין מאדים בזוגות שלהם אם לא בלילה, ובלילה אין דרך להקיז).

רמב"ם הלכות דעות פרק ד הלכה יח

לא ירגיל אדם להקיז דם תמיד, ולא יקיז אלא אם יהיה צריך לו ביותר, ולא יקיז לא בימות החמה ולא בימות הגשמים אלא מעט בימי ניסן ומעט בימי תשרי, [א] ומאחר חמשים שנה לא יקיז כלל, ולא יקיז אדם דם ויכנס למרחץ בו ביום, ולא יקיז ויצא לדרך, ולא ביום שיבא מן הדרך, ויאכל וישתה ב ביום ההקזה פחות ממה שהוא רגיל, וינוח ביום ההקזה ולא ייגע ולא יתעמל ולא יטייל.

הגהות מיימוניות הלכות דעות פרק ד הלכה יח

[א] ענייני הקזה תמצא בשבת בס"פ מפנין, וגרס שם האי פורסא דדמא כל תלתין יומין ובין הפרקים ימעט. ופר"ח בקבלה גבול הדם ותקנתו לבחור כל שלשים יום, בין הפרקים הגיע לעשרים שנה ימעט יוציא לשני חדשים, לשלשים שנה יוציא לשלשה חדשים פעם אחת, עוד בין הפרקים בא בימים יחזור ימעט מארבעה חדשים לארבעה חדשים או משנה לשנה. ע"כ:

[ב] ענין אכילה ביום הקזה תמצא בפ' הנודר מן היין ופ' בתרא דמעילה ואיתא התם שאין לאכול דגים ועופות ע"ש ע"כ:

כסף משנה הלכות דעות פרק ד הלכה יח

ולא יקיז לא בימות החמה וכו'. כתבו הגהות ענייני הקזה בפרק מפנין (שבת קכ"ט) וכו' עד ולא כרבינו המחבר. ואין מדברים אלו קושיא על דברי רבינו שרפואת והנהגת מלכות בבל שבה היו חכמי הגמרא משונה משאר ארצות כדאשכחן שאמרו בספ"ק דמועד קטן (דף י"א ע"ש בתוס') שרפואת הדג לשתות עליו מים ובשאר ארצות דרך הרפואה שלא לשתות עליו מים:

יעב"ץ ד"ה פורסא דדמא כל תלתין יומין: צריך ביאור ... ואין כן דעת הרופאים, אך אין טבע מקומות הללו דומה לשל מקומותם של חכמי התלמוד מלבד שאין דמיון לטבעם של בני אדם עכשו עם של דורות הקדמונים; ונראה שגם בימיהם לא כל המקומות שוין, שהרי אמרו בפרק 'נערה' [כתובות נב, ב] עשו הקזת דם בא"י כרפואה שאין לה קצבה - מכלל דשמואל, כי אמרה להא, כי הוה בבבל אמרה לבני בבל.

מעלי שבתא נמי קיימא בזווי (שהרי שעה ראשונה של יום נוגה, לפי הסדר של חל"ם כצנ"ש תחלת הימים, וכיון שתחלתו נוגה וסדר הליכתו שצ"ם חנכ"ל - נמצאו מתחילין לחזור חלילה בשעה רביעית, נמצא מאדים בשעה ששית) ?

כיון דדשו ביה רבים (הורגלו בו מפני דוחקו, שיהיו קרובים לסעודת שבת, ואמרינן בפירקין דלעיל: (שבת קיח, ב) כבוד שבת בדגים גדולים, ובמסכת עבודה זרה (כט, א) אמרינן: שני לדס - דג) - [תהלים קסז, ו] **שומר פתאים ה' [דלותי ולי יהושיע]** .

אמר שמואל: ארבעה דהוא ארבעה, ארבעה דהוא ארביסר, ארבעה דהוא עשרים וארבעה (רביעי בשבת שהוא רביעי לחדש, או ארביסר לחדש, או עשרים וארבע לחדש - כולו קשה להקזה), **ארבעה דליכא ארבע בתריה** (שאין ארבעה ימים עד סוף החדש, ואיכא דאמרי דליכא רביעי בשבת בתריה באותו חדש, ואינו כן) - **סכנתא; ראש חודש ושני לו - חולשא, שלישי לו - סכנה; מעלי יומא טבא - חולשא, מעלי יומא דעצרתא - סכנתא; וגזרו רבנן אכולהו מעלי יומא טבא משום יומא טבא דעצרת, דנפיק ביה זיקא ושמיה טבוח: דאי לא קבלו ישראל תורה - הוה טבח להו לבשרייהו ולדמיייהו.**

מגן אברהם סימן רעא

א לאכול מיד - היינו לקדש כדי שיזכור שבת בכניסתו ועסי' רע"ג ס"ג, וכתוב בתקוני שבת שיקדש קודם לילה כי בתחלת ליל שבת הוא מזל מאדים ובסוף יום ו' הוא מזל צדק לכן יקדש בצדק וכ"כ בתשובות מהרי"ל סי' קס"ג ומ"ע בתשוב' כתב שאם אינו תאב לאכול יכול להמתין שכבר זכר אותו בכניסתו בבה"כ ע"ש, ובירושלמי ריש ברכות א' שדרך לאכול שעה או ב' בלילה וכ"מ ברש"י ריש דף ג', כ' הרמב"ם פכ"ט קידוש היום דאורייתא בלא יין ורבנן תקנו על היין וכ"כ התוס' בסוכה פ"ג דף ל"ח ונ"ל דמדאוריית' בקידוש שאמר בתפל' סגי דקרא כתיב זכור את יום השבת והרי זכר אותו וקידוש במקום סעוד' רבנן תקנוהו כמ"ש סי' רס"ט וכ"מ בתוס' שכתבו דלר"ת מי שאין לו יין לא יקדש כלל וק' וכי יעקור מ"ע דאורייתא אלא ע"כ דדי בתפלה ועוד דאמרי' בקדושה אף על גב דמקדש בצלותא וכי' ע' בברכות פ"ה וגם הבדלה י"א דאורייתא היא וכמ"ש המ"מ פכ"ט ואפ"ה אמרי' בגמ' דבתחלה קבעוהו בתפלה כו' ע"ש וכ"מ ל' הרמב"ם וכ"מ בתוס' פ' ע"פ בשם הירוש' ע"ש: ודע דהקידוש ביי"ט הוא דרבנן כמ"ש המ"מ פכ"ט מ"מ יש לו כל דין קידוש של שבת ואם אין לו אלא כוס א' של שבת קודם:

ראה גם באר היטב

וקשה:

רש"י ויקרא פרק יט

(כו) ולא תעוננו - לשון עונות ושעות, שאומר יום פלוני יפה להתחיל מלאכה, **שעה פלונית קשה לצאת:** רש"י בגמרא אינו אלא מפרש דברי הגמרא ואינו מכריע להלכה [צל"ח ברכות כ], ובתורה מפרש דברי התורה, ומרש"י אין רמז כיצד לפרש דברי הגמרא אלא נראה שלא מתחשבים באיסור לא תעוננו, וכנראה סומכין יותר על המדע של ימיהם ומפרשים דברי תורה באופן שאינו בא לסתור המדע של ימיהם. כלומר: לפי הבנתם בטבע, נאלצים לפרש דברי התורה 'לא תעוננו' שאינו חל על מה שנראה להם / שהוא נכון על פי המדע שלהם.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תסח טעף י

מוליכים ומביאים כלים מבית האומן כל היום, אעפ"י שאינם לצורך המועד. הגה: ונהגו (לח) טו <ז> שלא להקזיז דם בשום עי"ט, ואין לשנות (כל בו בשם מהרי"ו). מחצית השקל: ונודע, דבכל הזמנים ... כשיגיע הזמן ההוא - שוב מתעורר קצת מאותו וענין

אמר שמואל: אכל חטה והקזיז דם לא הקזיז אלא לאותה חטה (שהאוכל מכביד את האדם, והקזה שאחר אכילה אינו מועיל אלא לאותו כובד); **והני מילי** (במקזיז) **לרפואה, אבל לאוקולי - מיקיל** (מי שיש לו דם המכביד עליו, אפילו לאחר אכילה - מקזיז ומיקל) .

המקזיז דם, שתייה - לאלתר, אכילה - עד חצי מיל.
איבעיא להו: שתייה לאלתר מעלי, אבל בתר הכי - קשי, או דילמא: לא קשי ולא מעלי?

תיקו.
איבעיא להו: אכילה עד חצי מיל הוא דקמעלי, הא בתר הכי ומקמי הכי - קשי, או דילמא: לא קשי ולא מעלי?

תיקו.
מכריז רב: מאה קרי (דלועין) - **בזוזא, מאה רישי - בזוזא** (כלומר: אם יהיו בזול מאד - קנה ראשי בהמה, ואם לאו - אל תקח, שאינן בריאין לאכול), **מאה שפמי** (כמו: 'על שפם' (ויקרא יג, מה) גרוינון בלע"ז: שפתים של בהמה) - **ולא כלום.**

אמר רב יוסף: כי הוינן בי רב הונא, יומא דמפגרי ביה רבנן (שהיו התלמידים מתעצלים מלבא בבית המדרש) אמרי "האי דנא יומא דשפמי הוא" (כלומר: היום הזה אבד לו, ואין בו תועלת) ולא ידענא מאי קאמרי.

וקושרין הטבור:

תנו רבנן [תוספתא שבת פ"ט מ"ג (ליברמן)]: 'קושרין הטבור;

רבי יוסי אומר: אף חותכין;

וטומנין השליא (כדמפרש רבן שמעון בן גמליאל): כדי שיחם הולד.

אמר רבן שמעון בן גמליאל: בנות מלכים טומנות בספלים של שמן,

בנות עשירים בספוגים של צמר (צמר מנופץ), בנות עניים במוכין.

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב: הלכה כרבי יוסי.

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב: מודים חכמים לרבי

יוסי בטבור של שני תינוקות (תאומים, וקשורין טבורן זה בזה) - שחותכין,

מאי טעמא - דמנתחי אהרדי (זה אילך וזה אילך, ונמצאו מסוכנין).

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב: כל האמור בפרשת תוכחה (שהוכיח יחזקאל לישראל את חסדי הקדוש ברוך הוא שעמה; 'תוכחה' - לשון לשון לכו ונוכחה (ישעיהו א, יח):

להתווכח ולהודיע מי הוא שסרח על שכנגדו) - עושין לחיה בשבת, שנאמר [יחזקאל טז, ד]

ומולדותיך ביום הולדת אתך לא כרת שרץ ובמים לא רחצת למשעי והמלח לא המלחת והחתל לא חתלת:

'ומולדותיך ביום הולדת' - מכאן שמיילדים את הולד בשבת,

'לא כרת שרץ' - מכאן שחותכין הטבור בשבת,

'ובמים לא רחצת למשעי' - מכאן (למשעי = לטוח ולהחליק בשרץ) שרוחצין הולד

בשבת,

'והמלח לא המלחת' - מכאן שמולחין הולד בשבת (ובשרו מתקשה),

'והחתל לא חתלת' - מכאן שמלפפין הולד בשבת (אנמליון בלע"ז; ולא היונינו 'אסובי

ינוקא' דאמרן לעיל בפרק 'כל הכלים' (קכג, א), דהא שמעינן ליה לרב נחמן דאסר! אלא לפופי בעלמא, כמו

שעושין בחגורות ופסיקאות).

תוספות מסכת שבת דף קכט עמוד ב ד"ה כל האמור בפרשת תוכחה - לאו מקרא מפיך אלא מסתמא כיון שבא בפרשת תוכחה אם כן צער הוא אם אין עושין והקילו חכמים לעשות ובכולן אין בהן איסורא דאורייתא.

רא"ש מסכת שבת פרק יח

[דף קכט ע"ב] וקושרין את הטבור ת"ר קושרין את הטבור. רבי יוסי אומר אף חותכין. וטומנין את השליא כדי שיחם הולד. אמר רשב"ג בנות מלכים טומנין אותם בספלים של שמן. בנות עשירים בספוגין של צמר. בנות עניים במוכין אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא מודים חכמים לרבי יוסי בטבור של שני תינוקות שחותכין. מ"ט מנתחי אהרדי ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא כל האמור בפרשת תוכחה עושין לחיה בשבת שנאמר ומולדותיך ביום הולדת אותך [מכאן שמולדין את האשה בשבת] לא כרת שרץ מכאן שחותכים את הטבור בשבת. ובמים לא רחצת למשעי מכאן שמרחיצין את הולד בשבת. והמלח לא המלחת מכאן שמולחין את הולד בשבת. והחתל לא חותלת מכאן שמלפפין את הולד בשבת:

קרבן נתנאל [נס]: לכאורה משמע דרב נחמן פסק כחכמים, וכן כתוב בטור;

הרא"ש לא מביא את אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב: הלכה כרבי יוסי.

כנראה שלא גרס את הקטע הזה לפניו.

וכן במשנה קכב, בהגהות: בש"ע או"ח סימן ש"ל סעיף ז פסק הלכתא כרבי יוסי, וכן דעת הרמב"ם [פ"ב ה"ד],

אבל הרי"ף גרס;

שלטי הגבורים אות ג: מ"י, וסמ"ג, וכן נראה מדברי רבנו דמותר לחתוך הטבור בשבת לנער הנוול, והטור או"ח א"ח סי' של כתב בשם אביו הרא"ש שאין חותכין אותו אלא אם כן תאומים וטיבירן דבוקין זה בזה, ובאמת כי מדברי הרא"ש בפסקיו פ' מפנין [סימן ו] לא משמע כך, ואפשר שכך כתב בתשובה.

לפי התוספות כל הפעולות כולל חיתוך הטבור אינו איסור תורה.

מדוע אינו איסור חבורה?

וקשירת הטבור אינו קשר של קיימא?

תלמוד בבלי מסכת שבת דף צד עמוד ב

משנה. הנוטל צפרניו זו בזו, או בשיניו, וכן שער, וכן שפמו, וכן זקנו, וכן הגודלת, וכן הכוחלת, וכן הפוקסת - רבי אליעזר מחייב, וחכמים אוסרין משום שבות.

גמרא. אמר רבי אלעזר: מחלוקת ביד, אבל בכלי חייב. - פשיטא, זו בזו תנן! - מהו דתימא: רבנן בכלי נמי

פטרי, והא דקתני זו בזו - להודיעך כחו דרבי אליעזר, קא משמע לן.

רש"י מסכת שבת דף צד עמוד ב

מהו דתימא בכלי נמי פטרי רבנן - דאין כאן משום גוזז, דלא שייך אלא בצמר בהמה.
כלומר: יש כאן מלאכת גוזז, אך כאן זו מלאכה שאינה צריכה לגופה, אסור
דרבנן לפי ר"ש, ואסור דאורייתא לפי רבי יהודה
וכן הקשירה אינה לחבר דברים אלא למנוע בריחת דם - מלאכה שאינה צריכה
לגופה.

משנה ברורה סימן של ס"ק כג

(כג) ומדחיצין - אינו לפי הסדר המבואר בש"ס ומפיק מקרא ושם איתא דחותכין הטבור ואח"כ רוחצין אותו
וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מהלכות שבת. ודע דממה שהביא המ"א בשם התוספות מוכח דאין עושין מלאכה
דאורייתא בשביל דברים אלו דאין במניעתם סכנה אלא צערא בעלמא וא"כ לפ"ז אם אין לו סכין לחתוך
הטבור וצריך להביאו דרך ר"ה אסור להביאו אלא יקשרנו לע"ע וה"ה בשארי דברים המזכירים כאן
ובבאור הלכה הבאתי דעת ראשונים דמותר לחלל במלאכה דאורייתא בשביל זה ע"ש, ועכ"פ להביאו ע"י
עו"ג או להחם חמין על ידו לרחוץ הולד בודאי מותר:

משנה ברורה סימן של

(כז) וחותכין - אחר שקושרין אותו ועיין במג"א שחתיכת הטבור בעלמא אינו כ"א שבות ובספר קובץ
להרמב"ם כתב בשם ספר שושנים לדוד שהוכיח דיש בזה איסורא דאורייתא ורק הכא מותר ע"ש:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שו

סעיף ה
אסור לשכור חזנים (כב) להתפלל בשבת; (כג) ח ויש מי שמתיר. הגה: ואם שכרו (כד) ט [ה] לשנה או לחודש,
לכ"ע שרי (ד"ע).

משנה ברורה סימן שו ס"ק כד

(כד) לשנה וכו' - פי' [כ] שיתפלל גם בימות החול ומשלם לו לחודש או לשבוע בבת אחת [כא] ועיין באחרונים
שכתבו שנוהגים להקל לשכור לשבתות לחוד [כב] והחושש לדברי האוסרין לא יקצוב בתחלה ומה שלוקח
אח"כ י"ל שהוא דרך מתנה [כג]

ומילדת בודאי מותרת ליקח שכר שבת:

- כי לא גזרו על זה!!!

הדרן עלך מפנין